

UNIVERZITA KARLOVA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV SVĚTOVÝCH DĚJIN

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Sergiy Kobyletskyy

Ukrajinské akademické spolky v meziválečném Československu

Ukrainian academic societies in the interwar Czechoslovakia

Praha 2020

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D.

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu magisterské práce prof. PhDr. Václavu Horčíčkovi, Ph.D. za vedení práce, cenné rady a hlavně trpělivost a pochopení, Davidu Svobodovi, Ph.D - pracovníku Ústavu pro studium totalitních režimů, prof. PhDr. Bohdanu Zilynskému Ph.D. za cenné rady, které jsem použil při hledání potřebné informace, archivářům Národního archivu v Praze a také Janě Řebíčkové za pomoc s gramatickou redakci textu.

Prohlášení: Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne

.....

Sergiy Kobyletskyy

KLÍČOVÁ SLOVA: Ukrajinská hospodářská akademie (UHA) v Poděbradech, Ukrajinská svobodná univerzita v Praze, Ukrajinský vysoký pedagogický institut, ukrajinská meziválečná emigrace v Československu, Ukrajinský hromadský výbor v Praze, Ukrajinská historicko-filologická společnost, Ukrajinský vysoký pedagogický institut, Spolek a Muzeum osvobozenického boje Ukrajiny v Praze

KEYWORDS: Ukrainian Academy of Economics (UHA) in Poděbrady, Ukrainian Free University in Prague, Ukrainian High Pedagogical Institute, Ukrainian Interwar Emigration in Czechoslovakia, Ukrainian Mass Committee in Prague, Ukrainian Historical and Philological Society, Ukrainian High Pedagogical Institute, Association and Museum of Liberation fight of Ukraine in Prague

ANOTACE

Diplomová práce je věnovaná výzkumu činností ukrajinských akademických spolků v Československu v meziválečném období. V práci jsou zkoumány předpoklady vzniku a vývoje různých akademických ukrajinských spolků a institutů, které působily díky podpoře Československé vlády a zahájení Ruské pomocné akce. První část práce vysvětlí důvody, proč byli Ukrajinci nuceni opustit svou vlastní půdu a organizovat život v zahraničí. Další část se zaměří na založení ukrajinských akademických institutů a jejich vnitřních společností na území Československa, včetně Ukrajinské svobodné univerzity, Hospodářské akademie v Poděbradech, Historiko-filologické společnosti atd. Poslední část je věnována studiu činnosti Historicko-filologické společnosti a Spolku a Muzeu osvobozenického boje Ukrajiny v Praze, jeho snaze shromažďovat veškerý materiál který se týká Ukrajiny. Kromě toho lze v práci nalézt i další menší organizace a skupiny, které fungovaly jako součást výše uvedených struktur nebo měly velmi omezený rozsah vědeckých zájmů a jednaly samostatně, a proto se v historiografii často nezmiňují.

ABSTRACT

The diploma Thesis is devoted to research of activities of Ukrainian academic associations in Czechoslovakia in the interwar period. The Thesis examines the prerequisites for the establishment and development of various academic Ukrainian associations and institutes that have been supported by the Czechoslovak government and the launch of the Russian relief action. The first part explains why Ukrainians were forced to leave their own land and organize their lives abroad. The next part will look at the establishment of Ukrainian institutes and organizations in the territory of Czechoslovakia, including the Ukrainian Free University, the Technical Academy in Poděbrady, the Historical and Philological Society, etc. The last part is devoted to the study of the activities of the Association and the Museum of the Liberation Fight of Ukraine in Prague and its effort to collect all material concerning Ukraine. In addition, other smaller organizations and groups can be found in the work, which acted as part of the above structures or had a very limited range of scientific interests and acted independently, which is why they are often not mentioned in historiography.

Obsah

Úvod	7
1. Cesta do zahraničí.	
1.1 . Proč a z jakých důvodů se na území meziválečného Československa objevila ukrajinská emigrace?.....	11
1.2 . Úkoly pro ukrajinskou emigraci.....	14
1.3 . Ruská pomocná akce.....	16
1.4 . Ukrajinský občanský výbor jako základ pro ukrajinskou akademickou obec a její činnost.....	21
2. Organizace vysokých škol a další vědecká činnost ukrajinské akademické emigrace v Československu.	
2.1 . Ukrajinská svobodná univerzita v Praze a Ukrajinská právnická společnost.....	24
2.2 . Ukrajinská Hospodářská akademie v Poděbradách a její spolková činnost.....	28
2.3 . Ukrajinský vysoký pedagogický institut a Ukrajinská pedagogická společnost v Praze.....	34
3. Ukrajinská historicko-filologická společnost a další spolky jako příklad ukrajinské vědy v exilu.	
3.1 . Ukrajinský akademický výbor jako základ veškeré ukrajinské vědy meziválečného Československa.....	38
3.2 . Založení Ukrajinské historicko-filologické společnosti.....	40
3.2.1 Vědecká činnost na konferencích a kongresech.....	46
3.2.2 Publikační činnost.....	48
3.3 . Spolek a Muzeum osvobozenického boje Ukrajiny v Praze.....	51
3.4 . Ukrajinské studio výtvarných umění.....	60
3.5 . Ukrajinská vědecká asociace v Praze.....	62
Závěr	64

Bibliografie

Úvod

Pro ukrajinské kulturní a vědecké hnutí byla významným momentem v jeho historii organizace vědeckého centra v meziválečné Praze. Ale co se stalo, jakým způsobem se tam Ukrajinci ukázali být? Právě zde se objevuje fenomén ukrajinské diaspory. Lze říci, že ukrajinská historiografie popisuje několik vln ukrajinské emigrace do zahraničí. První se konala na konci 19. století, druhá po revoluci v ruské říši v letech 1905-1907. Ukrajina byla v té době součástí několika říší: Ruské a Rakousko-uherské a tato migrace se týkala obou stran. Třetí vlna, která je pro tuto práci důležitá, v podstatě chronologicky, se odehrála po první světové válce. Následující vlny se objevily později a v souvislosti s touto prací nejsou tak důležité.

Lidé samozřejmě opustili své domovy z různých důvodů. Někteří byli nuceni odjíždět v důsledku politického pronásledování, někdo šel na sezónní práci do jiného státu a zůstal tam navždy, někteří byli nuceni opustit vlast kvůli válce, která se konala v té době. V první řadě se jednalo především o sociálních nebo materiálních příčinách emigrace ukrajinského obyvatelstva. A co je nejdůležitější, že se to týkalo všech skupin a vrstev Ukrajinců.

Po první světové válce se většina Ukrajiny stala součástí Ukrajinské socialistické republiky, zatímco západní Ukrajina byla pod vládou nově vytvořeného polského státu. Všechno to bylo možné v důsledku porážky Ukrajinské národní revoluce v letech 1917-1921. Tyto události vedly k tomu, že politická a kulturní elita byla nucena uprchnout do zemí západní Evropy a Ameriky. Jednou z takových zemí pro ukrajinské emigranty bylo meziválečné Československo. Vedení Československa v čele s prezidentem Tomášem Masarykem velmi příznivě zacházelo s emigranty z bývalé Ruské říše a zahájilo speciální program pomoci (Ruská pomocná akce). Díky tomuto programu byli Ukrajinci v Československu schopni dosáhnout mimořádného úspěchu ve vývoji a zachování ukrajinských tradic, vědy a kultury, které bohužel v minulých letech nebylo možné dosáhnout na území jejich vlasti. Ukrajinská diaspora měla v té době možnost vytvořit největší ukrajinské vědecké centrum na světě.

Tato diplomová práce je pokusem doplnit českou historiografii o ukrajinské emigraci v Československu. Práce se bude zabývat vznikem a vývojem ukrajinských akademických společností a institutů v meziválečném období v Československu. Většinou písemných materiálů byly většinou archivní zdroje. Tato práce se proto pokouší vyřešit řadu konkrétních úkolů, a to:

- 1) zvážit historické souvislosti, které přispěly ke vzniku různých ukrajinských akademických a vědeckých komunit v Československu
- 2) uspořádat periodizace rozvoje ukrajinských akademických společností a stručně popsat důležité události a procesy v životě během každého období, podat stručný popis činností a úspěchů
- 3) věnovat pozornost postavám ukrajinských výzkumníků, kteří se v meziválečném období podíleli na vzniku ukrajinského kulturního a vědeckého centra Československa
- 4) ukázat nejdůležitější úspěchy některých ukrajinských společností ve výzkumné činnosti, jejich přínos pro ukrajinskou a světovou vědu

Na území Ukrajiny a ukrajinské historiografie obecně je velký zájem o historii ukrajinské diaspory, včetně diaspory v meziválečném období. Obecně se ukrajinská historiografie změnila po rozpadu Sovětského svazu a studium ukrajinské emigrace bylo na stejné úrovni jako studium ukrajinského osvobozenického hnutí, které bylo v době Sovětského svazu bylo zakázáno. Diaspora samozřejmě pokračovala v práci na studiu ukrajinské historie v průběhu 20. století, ale teď většinou v Kanadě a USA.

Základem práce jsou především archivní dokumenty a periodická literatura. V první řadě máme několik fondů umístěných přímo v Národním archivu hlavního města Prahy. Fond číslo 820 zahrnuje seznam ruských a ukrajinských emigrantských spolků a organizací v ČSR¹, fond číslo 908 má materiály spojené se zahájením Ruské pomocné akce² a ve fondu číslo 922 se nachází materiály o Ukrajinském muzeu osvobozenického hnutí³ a fond . Fondy obsahují materiály související s organizací emigrantského života Ukrajinců v Československu meziválečného období. První fond (820) zahrnuje především informace o vzniku a organizaci jednotlivých ukrajinských a ruských sdružení, jejich stanov, korespondence a plánů pro budoucí aktivity. Fond (922), který udržuje materiály Muzea osvobozenického boje Ukrajiny v Praze, je sbírkou osobních pozůstalosti ukrajinských učenců, politiků, umělců, tiskové dokumentace, fotografie, pohlednice, legitimace apod.

V první řadě byly samozřejmě zohledněny různé vědecké instituce a ústavy, které vznikly na území Československa v meziválečném období, nebo činnost konkrétních

¹ Národní archiv hlavního města Prahy - *Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR*, Praha, Poděbrady, fond 820.

² Národní archiv v Praze - *Ministerstvo zahraničních věcí - Ruská pomocná akce*, fond číslo 908.

³ Národní archiv hlavního města Prahy - *Ukrajinské muzeum, Praha*, fond číslo 922.

представителů культуры, дѣjin, divadla, literatury a dalšich. Předevšim je třeba zmínit historickou tvorbu Simona Narižného, která je prostě neocenitelná. On je autorem grandiózní historické práce s názvem Kulturní emigrace: kulturní práce ukrajinské emigrace mezi dvěma válkami. Dokonce i dnes lze monografie považovat za nepřekonatelné a informativně nejúplnější, které vyšly pod záštitou Muzea osvobozeneckeho hnutí Ukrajiny v Praze.⁴ Kromě toho byl přímým současníkem všech událostí, které se konaly v meziválečném Československu a týkaly se ukrajinské akademické obce a jejího rozvoje.

Za zmínku stojí zejména literatura o některých ukrajinských vysokých školách Československa. Například monografie Ivana Mirného⁵ o ukrajinském Vysokém pedagogickém institutu pojmenovaném po Michajlu Drahomanovovi. Nebo dvoudílná kniha, která byla vydána z iniciativy absolventů Ukrajinské hospodářské akademie v Poděbradech v roce 1959 v New Yorku a která pokrývá její historii po celou dobu existence školy.⁶ Mimořádně důležitá je historická práce M. Mušynky⁷, který věnoval velkou část svého výzkumu činnosti a rozvoji Ukrajinského muzea v Praze. Zvláštní pozornost věnuje přehledu všech fondů muzea roztroušených za posledních 50 let v archivech a muzeích v Kyjevě, Moskvě a Praze, jejichž část ještě není nepochádané. Navíc zde můžeme hovořit o monografiích a člancích takových ukrajinských autorů, kteří uvádějí velmi povrchní zmínky o akademické činnosti ukrajinské emigrace během té doby: O.Pesčanyj⁸, V. Uljanovskij⁹, V. Zubčenko¹⁰, O. Kužilna¹¹, V. Vlasenko i S. Safonenko¹², J. Drevnyckij¹³, V. Troščynskij, A. Ševčenko¹⁴.

⁴ НАРИЖНИЙ, Симон. *Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*. Том I. – Прага, 1942. –372 с.

⁵ МІРНИЙ, Іван. *Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова*. Прага. 1934.

⁶ *Українська Господарська академія в Ч.С.Р, 1922-1935*. Нью-Йорк, 1959.

⁷ МУШИНКА, Микола. *Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси*. Київ., 2005.

⁸ ПЕСЧАНИЙ О. *Українська господарська академія в Подєбрадах / Історичний архів*, Вип. 2, 2008. с. 146-151. Dostupné online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2008_2_22

⁹ УЛЬЯНОВСЬКИЙ, Василь. *Чому не було створено «празької історичної школи» М.Грушевського? / Український історик*. 2002, № 1-4. С.209-256.

¹⁰ ЗУБЧЕНКО, Валентина. *Українське мовознавство в Чехії 20-х початку 30-х років ХХ століття*. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2012. Випуск 56. С. 68-74.

¹¹ КУЖІЛЬНА, Оксана. *Діяльність української еміграції Чехословаччини із заснування товариства музей визвольної боротьби України*, Наукові записки Національного університету «Острозька академія, Серія «Історичні науки». 2015. Випуск 23. С. 50-54.

¹² ВЛАСЕНКО В., САФОНЕНКО С. *До історіографії української еміграції у Чехословаччині в міжвоєнний період (1921-1939 рр.) // Актуальні питання історії та культурології : матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студентів*. – Суми : СумДУ, 2006. – С. 77-81.

¹³ ДРЕВНИЦЬКИЙ, Юрій. *Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878-1942)*. Тернопіль, 2012.

¹⁴ ТРОЩИНСЬКИЙ В.П., ШЕВЧЕНКО А.А. *Українці в світі*. К., 1999

S ohledem na moderní českou historiografii lze říci, že se o historii ukrajinských vědeckých společností v meziválečném Československu málo zajímá. Přestože koncept výzkumu emigrace z Ruské říše do Československa stále existuje, hlavní důraz je samozřejmě kladen na pomocnou akci, která byla za dvacátých let 20. století prováděna českou vládou. Nicméně předmět akce je také zkoumán přes rámec českých dějin. Pro začátek za zmínku stojí manuál, který byl vyvinut pro seminář o historii východní Evropy na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy pod vedením a redakcí V. Vebera.¹⁵ Ukrajinská otázka v této příručce je však považována spíše za stručnou a prezentována pouze obecně. Za zmínku stojí i několik českých historiků, kteří se v tomto období zabývají problematikou ukrajinské emigrace. Mezi nimi je třeba zmínit výzkum B. Zilynského,¹⁶ českého historika ukrajinského původu, který přímo zkoumal komplexní jev ukrajinské emigrace v Československu, dále D. Svobody¹⁷ který se zabýval vztahem české společnosti k Ukrajincům v meziválečném období. D. Petišková¹⁸ shromáždila materiály a vzpomínky týkající se činnosti Dmytra Antonovyče, M. Tomek¹⁹ ve své diplomové práci uvažoval o politické stránce ukrajinské emigrace.

Některé zdroje a periodika jsou také uloženy v slovanské knihovně v Praze. Tam patří již zmíněná monografie Simona Narižného *Ukrajinská emigrace...* Dále můžeme zařadit další jeho práce²⁰ kde shrnuje a ukazuje úspěchy za 15 let existence historicko-filologické společnosti.

Shrneme-li všechny výše uvedené skutečnosti, lze na 100% konstatovat, že toto téma vyžaduje mnohem hlubší zpracování, zejména v případě české historiografie. Specifičnost práce má své vlastní problémy. Ale nakonec si tato práce si klade za cíl naplnit právě tak podrobnější analýzu činností akademické obce a spolupráce ukrajinské emigrace v meziválečném období Československa.

¹⁵ *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945 : sborník studií / Václav Veber a kol., č. 1-4 -- Praha: Seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK, 1993-1996.*

¹⁶ ZILYNSKIĀ, Bohdan. *Exil v Praze a Československu 1918-1938.* Praha. 2005. ZILYNSKIĀ B. Ukrajinci v Čechách a na Moravě (1894) 1917 – 1945 (1994). — Praha, 1995. – 128 s. – s. 13-18.

¹⁷ SVOBODA, David. *Ukrajinská otázka v českém meziválečném myšlení a politice // Slovanský přehled.* – č. 4 (roč. XCIV) – 2008 – s. 539-558; SVOBODA, D. *V dvojím ohni // Ukrajinský žurnál.* – Praha – 2009 – s. 32-37.

¹⁸ PETIŠKOVÁ, Dagmar. *Dmytro Antonovič a ukrajinská uměnověda. Národní knihovna České republiky. Praha. 2009. Muzeum osvobozené boje Ukrajiny: k 80. výročí založení. Praha: Národní knihovna - Slovanská knihovna, 2006., Ukrajinské výtvarné umění v meziválečném Československu: k 80. výročí založení Ukrajinského studia výtvarných umění v Praze. Praha: Národní knihovna - Slovanská knihovna, 2005.*

¹⁹ TOMEK, M. *Ukrajinské monarchistické hnutí na území ČSR v letech 1922–1939 / Diplomová práce.* – Praha: Univerzita Karlova, 2011. – 124 s.

²⁰ НАРИЖНИЙ, Симон. *15 років історично-філологічного товариства у Празі.* Прага, 1940.

1. Cesta do zahraničí.

1.1 Proč a z jakých důvodů se na území meziválečného Československa objevila ukrajinská emigrace?

Ukrajina mimo území Ukrajiny, „ukrajinská vesnice“, „ukrajinská Diasporiana“, Ukrajinci v zahraničí - tyto koncepty jsou již dlouho pevně zakotveny ve vědeckém užití a v každodenním životě. Historie ukrajinské emigrace jako komplexního a nejednoznačného procesu vzbuzuje obrovský vědecký a společenský zájem. Množství a povaha výzkumu prováděného od roku 1990 k dnešnímu dni nám dovoluje mluvit o vzniku celého směru, o emigraci jako o novém sociálně významném směru v humanitních a historických oborech, které se vyvíjejí docela rychle. A hlavně, populární není jenom na území samotné Ukrajiny, ale i ve státech, kam kdysi v minulosti přijeli z různých vlastních důvodů ukrajinští emigranti.

Ukrajinci přicházeli do českých zemí ve větších počtech než dříve od sklonku 19. století. Hlavní část této skupiny tvořily osoby přicházející z východní Haliče za prací. Teprve po roce 1905, kdy byl v ruské části Ukrajiny obnoven systém politických represí, se objevil fenomén nepočtené ukrajinské politické emigrace.²¹ Samotný proces politické a intelektuální emigrace z Ukrajiny začal bezprostředně po událostech v letech 1917 - 1921. Po národně osvobozené revoluci se většina ukrajinských emigrantů usadila ve Vídni, Paříži, Berlíně, Bělehradě, Sofii a dalších evropských centrech. V důsledku nepříznivé vnitřní i hraniční konstelace se stala kritickou situace nebolševické Ukrajinské lidové republiky s centrem v Kyjevě i její západní oblasti s centrem ve Lvově. Nicméně byly vytvořeny příznivé podmínky v Československu, na jehož území působila od začátku 1919 roku diplomatická mise ukrajinského státu, jejíž existence byla tehdy v českém prostředí přijímána se značnou sympatií. Za této situace na území první republiky přešly v květnu 1919 a v srpnu 1920 dvě větší ukrajinské vojenské jednotky ustupující z Haliče před polskou armádou. Ukrajinští vojáci byli poté umístěni v okrajových oblastech, hlavně v táborech v Jablonném v Podještědí, v Liberci a později v Josefově. Tam mohli zorhanizovat vnitřní život své komunity poměrně volně. Několikaletého pobytu v Čechách využili k doplnění svého všeobecného nebo odborného vzdělání, ale pěstovali také dramatické a hudební iniciativy.²²

Ukrajinská emigrace však neměla povahu výlučně vojenskou. Od prvních měsíců roku 1919 průběžně překračovaly československou hranici také skupiny civilních Ukrajinců, mezi

²¹ ZILYNSKIJ, *Exil v Praze a Československu*, s. 22.

²² Tamtéž. s. 22.

nimi také uprchlíci před bolševickým režimem. Takto se do Čech dostal například čelný představitel ukrajinské historické vědy a předseda dočasného ukrajinského parlamentu z let 1917-18 (byla to tzv. Centralní rada) prof. Mychajlo Hruševskij.

Jak je patrné, specifikem ukrajinské emigrace byla od počátku její dvojdomnost. Nejednalo se pouze o osoby prchající před sovětským režimem a jeho ideologií a totalitní praxí, ale také o emigranty z ukrajinských území obsazených proti vůli tamního obyvatelstva polskou a rumunskou armádou a vačleněné do obou těchto států. Ti byli sice nesporně demokratičtější než sovětské Rusko, později SSSR, uskutečňovali však v meziválečném období nešetrnou politiku vůči národnostním menšinám na vlastním území.²³

Na základě iniciativy československého prezidenta republiky profesora T. G. Masaryka byl v roce 1921 na úrovni vlády vypracován plán na vytvoření emigrace z bývalé Ruské říše, známý jako “Ruská pomocná akce”. Byla navržena pro demokratické tendence v emigraci, odlišena politicky a prioritní pozornost se věnovala vědeckému, kulturnímu a komunitnímu vzdělávání.

Na rozdíl od vlády jiných zemí, které praktikovaly repatriaci imigrantů nebo denacionalizaci, československá vláda přistoupila k této problematice zásadně odlišným postojem. Hlavním úkolem “ruské akce” byla snaha soustředit vědecké a kulturní kruhy na mladou generaci studentů, zajistit jejich vývoj v národním rámci, kontinuitu kulturních a vzdělávacích tradic. Jednalo se o vytvoření čistě ukrajinských, ruských nebo běloruských vědeckých, kulturních, vzdělávacích institucí, spolků a organizací.

“Ruská akce” československé vlády se stala jedinečným fenoménem světové diplomacie, která pomohla ukrajinské emigraci uspořádat plně tvůrčí život a novou generaci intelektuálů. Realizace programu se zúčastnily významné politické osobnosti jako prezident Tomáš G. Masaryk, premiér Karel Kramář, ministr zahraničí Eduard Beneš a jeho zástupce Václav Girsas²⁴.

V důsledku značné pomoci československé vlády a podpory akademických a kulturních kruhů od roku 1921 v Praze a dalších městech vzniklo několik ukrajinských institucí a organizací, které musely plnit duchovní a materiální potřeby emigrantů. Praha i Poděbrady se

²³ ZILYNSKIJ, *Exil v Praze a Československu*, s. 22.

²⁴ Václav Girsas. Dostupné online:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/girsa_vaclav_28_9_1875.html [cit. 18.12.2019]

staly velkým centrem světového vzdělání pro ukrajinské emigranty. Česká vláda poskytovala finanční, právní, zdravotní péči a také zaručovala stipendia přiděleným studentům. Kromě toho byla založena družstva, dílny, jídelny. Byla otevřena velká síť škol, univerzit a akademických institucí.

Československá vláda se pokoušela hájit zájmy imigrantů a mezinárodních organizací co nejvíce. Prezident Masaryk se mnohokrát snažil ovlivňovat evropské státy a změnit názory na otázku imigrantů. V prohlášení pro americkou veřejnost 9. dubna 1923 požádal o pomoc mladé emigranty, kteří studovali na vysokých školách. Tento akt měl pomoci zachovat zdravou sociální základnu pro budoucí rozvoj národních kultur demokracií východní Evropy.

Hlavními středisky ukrajinské emigrace se staly Praha a Poděbrady. Pracovníci v oboru zemědělství byli rozptýleni po celé zemi a lékaři, právníci, inženýři a učitelé dostali možnost pracovat v Podkarpatské Rusi.

Činnost ukrajinských emigrantů v Československu ve 20. – 30. letech je světlý fenomén ukrajinské kultury a vědy. Ukrajínští emigranti vytvořili významné příspěvky pro národní fond, rozvinuli hlavní zaměření ukrajinistiky jako vědy a představili světu unikátní fenomén “ukrajinství”, čímž obohatili evropskou vědu a kulturu. Význam jejich dědictví není možné přeceňovat. Byli odtrženi od domova, zbaveni základních prostředků důležitých pro práci (bez knihoven, archivů, sbírek, vlastních materiálů). Emigrace dokázala vytvořit významný a přitažlivý obraz “ukrajinství” a podařilo se tento obraz pozdvihnout v rámci světového vědeckého a kulturního fenoménu.

1.2 Budoucnost ukrajinské emigrace

Odchod z Ukrajinské lidové republiky a realita toho, že se nepodařilo zachovat vlastní samostatný stát, přispěly ke vzniku problémů seberealizace a originality v zahraničí. Především musela ukrajinská inteligence vytyčit hlavní úkoly své činnosti v místech jejich emigrace, v tomto případě v Československu. Samozřejmě nejdůležitější byly politické otázky, ale kromě toho bylo nutné přezkoumat i události, které se odehrály během revoluce a dospět k závěrům. To znamená, že Ukrajinci museli odstranit své chyby, aby je nedělali v budoucnosti²⁵.

V tomto případě je třeba zvážit názory Simona Petljury, bývalého generála ukrajinských sil Ukrajinské lidové republiky. Tyto myšlenky vyslovil pod svým pseudonymem Oleg Ryast. Jeho slova jsou brána v úvahu, protože ve skutečnosti byl poslední hlavou ukrajinského státu v období národního osvobozenického boje v letech 1917-1921. Rozhodně se pokusil pochopit, proč byl tento boj neúspěšný a teď se ve své práci snažil představit, jak postupovat dál a jak se Ukrajinci mohou posunout kupředu.

Z toho plyne, že bylo účelem přehodnotit vše. Emigranti plánovali zlepšit rozvoj ukrajinské vědy, informovat svět o existenci Ukrajiny a ukrajinského národa a sbírat co nejvíce materiálů o ukrajinské kultuře, historii a tradicích.

Pro začátek je potřeba vyjmenovat hlavní směry činnosti, které vybudovali představitelé ukrajinské emigrace. Nejprve to byla práce mezi mezinárodními vědeckými společnostmi. Ukrajínští vědci se museli snažit o posílení jejich profesní organizace a začít spolupracovat s evropskými kolegy.

Dalším úkolem bylo zařazení informací o Ukrajině do evropského tisku a žurnalistiky, což mělo mluvit o Ukrajině, jejím boji za svobodu apod. V tomto směru se připojili akademici i spisovatelé. Rovněž se spoluprací v evropské žurnalistice plánoval zahájit sérii přednášek na ukrajinské téma. Jak to uváděl O. Ryast (jeden z aliasů Symona Petljury²⁶), "I přes spoustu tištěných textů bychom neměli zapomenout na informační schopnosti živého slova, což je pochopitelné pro cizince. Proto je důležité uspořádat veřejné přednášky, setkání a diskuse, aby se podařilo rozšířit vědomí o ukrajinské činnosti pro evropskou společnost."²⁷

²⁵ РЯСТ, Олег. *Сучасна українська еміграція та її завдання*. 1923, s. 9.

²⁶ Symon Vasylovych Petljura (ukrajinsky Сімон Васильович Петлюра; 22. května 1879. Poltava – 25. května 1926 Paříž) byl ukrajinský politik, jeden z vůdců ukrajinského boje za nezávislost a krátce i hlava Direktoriátu Ukrajinské lidové republiky.

²⁷ РЯСТ, *Сучасна українська еміграція*, s. 41.

Ještě jednou a velmi důležitou úlohou, kterou chtěli naplnit, bylo vytvoření překladové literatury. Hodnota těchto překladů byla velmi důležitá pro utvoření národního vzdělávání. A ti členové ukrajinského exilu, kteří uměli alespoň jeden cizí jazyk, se zapojili do překladatelského programu. Dalším krokem bylo shromažďovat knihy, noviny a další tiskoviny za účelem sbírky do národní knihovny. Shromážděné materiály se staly výborným základem pro vytvoření a organizování vzdělávacích programů pro studenty.

Zvláštní pozornost byla směřována ke zkoumání historie ukrajinského státu. Podle slov O. Rjasta bylo nutné věnovat čas archivnímu vyhledávání. Takovým způsobem bylo možné se seznámit s materiály vztahujícími se k historii Ukrajiny, které byly v místních archivech nalezeny. A lidé, kteří měli alespoň malý vztah k historické vědě, museli využít vhodnou příležitost k vysvětlení a doplnění národních dějin.²⁸

²⁸ РЯСТ, *Сучасна українська еміграція*, s. 68.

1.3 Ruská pomocná akce

Jedním z center, která přitahuje pozornost mnoha ukrajinských uprchlíků, byla mladá Československá republika. Je to důvod, proč hned po vzniku se stala útočištěm stále vzrůstající ruské a ukrajinské emigrace. Další příčinou k výběru Československa jako útočiště uvedli výzkumníci spíše ne afinitu jazyka, ne smysl pro slovanskou komunitu, ne naději na nalezení sympatického prostředí, ale politiku československé vlády podporovat uprchlíky z bývalého Ruského imperia.

O tyto uprchlíky kteří přicházeli velikou většinou ve stavu velmi zbědovaném, pečovali zpočátku různé komitety za pomoci veřejné a státní (mezi nimi Ruský pomocný komitét, Krymský komitét, Československý Červený kříž, Americká misse methodistů, apod.) Začátkem roku 1921, kdy se v Československé republice nalézalo již okolo 20.000 ruských a ukrajinských uprchlíků, se ukázalo že tyto různé komitety na pomocnou akci nestačí a že je potřeba přímý zásah vlády a organizovaná státní pomoc. Proto si ministerstvo zahraničních věcí vzalo za úkol zorganizovat tuto státní pomoc a uvést pokud možno v soulad pomocnou akci různých komitetů.²⁹ Pod tímto názvem Ruská pomocná akce proběhla bezprecedentní humanitární akce organizovaná nově vzniklou Československou republikou pro záchranu emigrantů ze zemí Ruské říše, kteří emigrovali z důvodu vlády komunistického režimu. To byla bezprecedentní humanitární akce záchranu antikomunistické emigrace ze zemí Ruské říše, lidí mnoha národností. Žádný evropský stát v tu dobu neměl vyčerpávající program pro emigranty srovnatelný s tím, který začala československá vláda.

Příznivá hospodařská a finanční situace charakterizující první republiku kolem poloviny 20. let umožňovala velkorysou podporu různých emigračních iniciativ. Mezi nimi i podporu Ukrajinců. Proto byla v červenci 1921 představena Ruská pomocná akce jako státní humanitární a charitativní iniciativa, která měla poskytnout přímou mezinárodní i domácí pomoc pro národy bývalého carského Ruska pod záštitou prezidenta Československa T. G. Masaryka. Podle jeho myšlenky bylo nutné "shromažďovat, zachovávat a podporovat zbytek kulturních sil Carského Ruska ...".³⁰ Hlavní úkol akce byl formulován takto: "Ministerstvo zahraničních věcí jménem státu plně drží iniciativu a práci při této humanitární akci a taktéž se řídí principem, že se jedná pouze o vztahy mezi Československem a národem Ruské říše bez

²⁹ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), karton číslo 39, *Československá pomoc ruské a ukrajinské emigraci a hladovějícímu lidu v Rusku*. s. 1.

³⁰ ПРОТАСОВА, Екатерина. "Акция помощи" русским эмигрантам в Чехословакии 1920-1930-х гг. В современной историографии. Dostupné online: <https://cyberleninka.ru/article/n/aktsiya-pomoschi-russkim-emiigrantam-v-chehoslovakii-1920-1930-h-gg-v-sovremennoy-istoriografii>

ohledu na stranickou příslušnost. Motivy stran měly v tomto případě jít stranou, protože se díky pomoci této akce vláda Československa nechce přiblížit žádným způsobem k vnitřně stranickým záležitostem ruského národa³¹.

Ruská pomocná akce financovaná z rozpočtu Ministerstva zahraničních věcí Československa koordinovala následující zásady:

- 1) celá akce musí být objektivní, spravedlivá a nesmí se porušit veřejný (státní) zájem;
- 2) pro poskytnutí finanční podpory je potřeba žadatele;
- 3) akce – nejen finanční podpora pro emigranty, ale i úsilí pracovat jak duševně, tak i fyzicky. Následně měla práce umožnit člověku realizovat se v Československu pro národní blaho a zbavit ho specifické emigrantské mentality (nestabilní emigrantský život, nostalgie za domovinou a abnormální rodinný život). Tzn. vláda chce pomoci imigrantům jednodušeji se připojit k české společnosti;
- 4) pomocná akce nebrala v úvahu politické, národní a náboženské rozdíly;
- 5) podpora nesmí být používána proti Československé republice;³²

28. července 1921 Kabinet ministrů ČSR schválil speciální mezirezortní komisi, která řídila Ruskou pomocnou akci. V čele komise stál Václav Girs, který působil jako zástupce ministra zahraničí. Komise uspořádala plán, který musel:

- 1) organizovat základní pomoc emigrantům (bydlení, potraviny, oblečení, práci a poskytování zdravotní a finanční pomoci);
- 2) poskytovat lidem se zdravotním postižením a seniorům bezplatnou zdravotní péči;
- 3) pomáhat studentům ze zahraničí získávat vzdělání;
- 4) podporovat vědce a umělce;
- 5) poskytnout vzdělávání imigrantům na středních odborných a dalších školách (vysoké školy apod.);³³

Nicméně na začátku této akce měla jiný charakter. Jedná se o to, že české úřady se nejprve pokusily pomoci sovětskému Rusku překonat důsledky občanské války v zemi.

³¹ VEBER, Vaclav a kol. *Seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK*, 1996. Odpověď ministra zahraničních věcí na interpelaci poslance dra Hajna a soudruhů o pomoci ruské emigraci (tisk 2054), Tisky poslanecké sněmovny N.S.R.Č. 1921, I. Volební období, 4. zasedání, tisk č. 3114, odpověď z 1. října 1921. Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945: sborník studií / s. 9.

³² Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 39, *Nahlás MZV ČSR o pomoci ruským a ukrajinským emigrantům*, s. 3.

³³ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 39, *Nahlás MZV ČSR o pomoci ruským a ukrajinským emigrantům*, s. 2.

Především překonat hlad a nemoci postiženého lidu v Rusku. V důsledku tohoto rozhodnutí ministerské rady od 28. července 1921 roku ministerstvo zahraničních věcí svolalo meziministerskou schůzi, která se usnesla vytvořit stálý meziministerský výbor předsednictvím ministra dr. V. Girsy, jenž by se zabýval praktickým provedením této akce. Do akce byli zapojeni zástupci téměř všech ministerstev tehdejší Československé republiky v čele s ministerstvem zahraničních věcí. Od začátku bylo úkolem akce ve skutečnosti sbírat potraviny, oblečení a léky potřebným a jejich transport do Ruska. Ministerstvo zahraničních věcí nechalo pro sebe celé vrchní vedení pomocné akce a se snažilo koordinovat práce jednotlivých ministerstev, dávat iniciativní pokyny a koordinovat celostátní pomocnou akci Československé republiky s akcí mezinárodní, v podstatě všechna jednání s mezinárodním Červeným křížem, s mezinárodním komitétem složeným z některých států a konečně vest jednání se samotnými Rusy.³⁴

Po schválení plánu a zahájení práce se Československo pokusilo pro tuto akci zapojit zástupce jiných zemí. Tak se Československo podílelo na organizaci konference o ruských uprchlících v Ženevě, která byla svolána 22. srpna 1921. Cyril Dušek, který byl československým účastníkem na pařížské mírové konferenci a následně vyslancem ve švýcarském Bernu, na konferenci v Ženevě představil výše uvedený plán, který byl založen československou vládou v Praze pro představitele z jiných států. Ženevská konference skončila usnesením utvořit mezinárodní komitét vlad a soukromých společností souhlasně s propozicemi Československé republiky.³⁵

V souvislosti s jednáním, které uvádí Dušek, je zajímavé zvážit postavení dánského ministra, který hovořil o nekompetentnosti Ženevského Červeného kříže. Jako bývalý vyslanec dánský v Petrohradě sledoval, jak Ženevský Červený kříž za války vysílal do Ruska velmi často neschopné lidi, neschopné ve smyslu neznalé ruských poměrů, ruského lidu apod. Naopak dánský ministr má například důvěru v akci Československa, poněvadž ví ze zkušenosti, že český člověk lépe rozumí Rusku než každý jiný Evropan, že mnoho českých lidí v Rusku žilo, bojovalo a ruskou řeč ovládá a tím pro takovou akci z československé strany jsou dány nejlepší podmínky.³⁶

³⁴ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 4, Plán pomocné akce Československé republiky na záchranné hladem a nemocemi postiženého lidu v Rusku, s. 1-4.

³⁵ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 14, Ženevská konference o pomoci ruským uprchlíkům.

³⁶ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 14, Vyslanectví Československé republiky v Kodani - Akce pro pomoc Rusku.

Za účelem organizované pomoci ukrajinským studentům byl zřízen česko-ukrajinský komitét pro podporu nemajetných ukrajinských studujících sestávající z ukrajinských a československých profesorů a studentů. Jeho prostřednictvím ministerstvo zahraničních věcí umožňovalo studium na československých vysokých školách skoro 1100 ukrajinským studentům a rovnou poskytovalo pro ně bydlení, stravu, oblečení, učební pomůcky apod. Za podpory ministerstva zahraničních věcí bylo provedeno přesídlení Ukrajinské volné univerzity z Vídně do Prahy, která v rozšířeném programu zahájila v Praze na podzim přednášky speciálních disciplín, týkajících se Ukrajiny pro skoro tisíc posluchačů. Její profesorský sbor i celé zařízení je udržováno ministerstvem zahraničních věcí. Komitety utvořené z profesorů a studentů ruských, ukrajinských a československých pečují o kulturní poměry ukrajinského studentstva docela autonomně.³⁷

Světová krize z roku 1929 neprošla mimo Československo. Vláda již nemůže přidělit finanční prostředky na "ruskou akci": namísto 90 milionů korun v nejlepších letech je omezena na 15 milionů v roce 1930; do roku 1937 klesla tato částka na 2,6 milionů korun. Po okupaci Československa v roce 1938 přestala působit "Ruská pomocná akce". Státní podpora sociálně slabých vrstev emigrace, vědců a zástupců kultury byla minimalizována.³⁸

Při provádění tzv. Ruské akce - realizace komplexní pomoci tisícům migrantů z Ruska, včetně uprchlíků z ukrajinských zemí, v letech 1921 až 1939 včetně, vláda České republiky, zejména Ministerstvo školství a veřejného vzdělávání a zemědělství, přidělilo více než 50 miliard korun. Z toho se odhaduje, že pro aktivity Ukrajinců každoročně, přinejmenším ve dvacátých letech, od tří do čtyř a půl milionu korun, významná část těchto prostředků byla vyčleněna na podporu aktivit ukrajinských vysokých škol.³⁹

Zvláště důležitá v této akci byla skutečnost, že si československá vláda uvědomila mnohonárodnostní složení emigrantů a projevila pochopení pro jejich politické a kulturní aspirace, což byl podíl na budoucí nezávislosti jejich země. Politický přístup T. G. Masaryka vycházel z principů prezidenta USA T. W. Wilsona, týkajících se práva každého národa na své politické sebeurčení. Zároveň státní vláda dbala o shromažďování, uchovávání a podporování

³⁷ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 39, Československá pomoc ruské a ukrajinské emigraci a hladovějícímu lidu v Rusku. s. 6.

³⁸ ПРОТАСОВА, "Акція допомоги" русским емігрантам. Dostupné online: <https://cyberleninka.ru/article/n/aktsiya-pomoschi-russkim-emigrantam-v-chehoslovakii-1920-1930-h-gg-v-sovremennoy-istoriografii>

³⁹ ВІДНЯНСЬКИЙ, Степан. *Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921-1945)*. Київ, 1995. s. 45.

emigrantských kulturních sil, které přispěly k přeměně Československa na vedoucí centrum slovanské Evropy. Prezident Masaryk zaznamenal svůj dobrý postoj k ukrajinské emigraci během své návštěvy Poděbrad v roce 1923 v reakci na pozdravy Senátu Ukrajinské hospodářské akademie.⁴⁰

Dne 7. března 1932 na zasedání ukrajinské Svobodné univerzity při příležitosti 82. výročí narození Masaryka připravil profesor Dmytro Doroshenko zprávu na téma Pobyť prezidenta Thomase Garricka Masaryka na Ukrajině. Tyto oslavy byly projevem upřímné vděčnosti ukrajinských učenců a studentů prezidentovi Československa, vládě a českému lidu za plnou podporu a pomoc při rozvoji ukrajinské vědy a kultury v emigraci.⁴¹

Ukrajínští emigranti využili toto v určitém ohledu aktivněji než emigranti ruští a s československou finanční i odbornou pomocí založili a udržovali v Čechách čtyři své vysoké školy. Po přesídlení ukrajinské svobodné univerzity z Vidně do Prahy následoval vznik Ukrajinské hospodářské akademie v Poděbradech (vysoká škola polytechnického typu s výukou humanitních oborů). Poté vznikly v letech 1923 a 1924 ještě Ukrajinský vysoký pedagogický institut a Ukrajinske studio plastických umění v Praze. Mezitím část ukrajinských studentů studovala paralelně nebo pouze na českých vysokých školách.⁴²

Dá se říci, že duch vůle, která nachází svůj projev ve svobodě slova, tisku, shromažďování, politického přesvědčení, příležitosti ke vzdělávání v rodném jazyce a všeho, co bylo zakázáno předtím na Ukrajině, velká ukrajinská komunita poprvé pocítila jenom v exilu za první Československé republiky.

⁴⁰ БОЧКОВСЬКИЙ, Ольгерд. Т.Г. *Масарик, Національна проблема та українське питання (спроба характеристики та інтерпретації)*. Подєбради, 1930, s. 180.

⁴¹ ВІДНЯНСЬКИЙ, Степан. *Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921-1945)*. Київ, 1995. s. 53.

⁴² ZILYNSKYJ, *Exil v Praze a Československu*. s. 23.

1.4 Ukrajinský občanský výbor jako základ pro ukrajinskou akademickou obec a její činnost.

Ukrajinský občanský výbor (Ukrajinský hromadský komitét) v Československu byla soukromá společnost a uskutečňovala své aktivity s materiální podporou Ministerstva zahraničních věcí Československa. Ten se skládal z asi sta členů, převážně z centrální Ukrajiny. Ukrajinský občanský výbor byl založen 7. července 1921 díky iniciativě M. Šapovala⁴³ a N. Hryhorijiva⁴⁴ a existoval až do roku 1925, kdy byl likvidován. Hlavním úkolem výboru byla materiální a právní pomoc ukrajinským emigrantům. Výbor měl své zástupce na Slovensku (Bratislava) a na Karpatské Ukrajině (Užhorod). Po dobu prvních tří let výboru bylo registrováno 5209 ukrajinských přistěhovalců pocházejících ze všech ukrajinských zemí.⁴⁵ Velkou část ukrajinské emigrace v Československu tvořili intelektuálové. Potvrzením toho je, že téměř polovina registrovaných ve Výboru měla středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání.⁴⁶

Je také třeba zvážit, jaké úkoly stanovil výbor ve svých činnostech podle vlastního statutu. Společnost měla za cíl poskytnout pomoc ve všech formách pro ukrajinské občany, kteří se nacházejí v Československé republice, konkrétně nejdůležitější:

- vytvořit jakýkoli druh institucí včetně vědeckých, a zejména organizovat právní pomoc, úřad práce, odborové svazy, řemeslné dílny, atd;
- pořádat divadelní představení, koncerty, přednášky, otevírají se v souladu se zákony republiky veřejné školy, jídelny, knihovny, čítárny, zahrady, přístřešky;
- organizovat právní a lékařskou pomoc;
- vest evidenci ukrajinských občanů a účty těch, kteří byli v Československu, zkoumat podmínky jejich existence a hledat způsoby, jak je zlepšit, přebírat ochranu jejich právních zájmů;

⁴³ Nikita Efimovič Šapoval (1882 - 1932) - ukrajinská politická a veřejná osobnost, publicista, sociolog, básník. Člen Centrální rady.

⁴⁴ Nikifir Yakovych Hryhorijiv (1883 - 1953) – ukrajinská veřejná a politická postava, publicista a pedagog.

⁴⁵ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond 820, ka 74-97, *Dotazníky členů Ukrajinského hromadského komitétu v ČSR (později Ukrajinského komitétu v ČSR), řazené podle evidenčních čísel spolku.*

⁴⁶ НАРІЖНИЙ, Симон. *Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919-1939.* Київ, 1999. s.76.

- publikovat informační adresáře, brožury, knihy v ukrajinštině a dalších jazycích, které plní kulturní a vzdělávací potřeby ukrajinských občanů, a informovat o svých aktivitách.⁴⁷

Během několika let s pomocí československé vlády výbor vydal značnou finanční a právní pomoc emigrantům. Přitom věnoval zvláštní pozornost podpoře kulturních a vzdělávacích aktivit. Z návrhu a s pomocí Občanského výboru byla uspořádána Ukrajinská hospodářská akademie v Poděbradech, Pedagogický institut v Praze. Aby to bylo možné realizovat, bylo v rámci Výboru vytvořeno oddělení pro kulturu a vzdělávání. Hlavním úkolem tohoto oddělení bylo vytvořit a rozvíjet ukrajinské vědecké a školské instituce za pomoci ukrajinského Občanského výboru v Československu. Kulturně-vzdělávací oddělení se staralo o pomoc emigrantům, kteří chtěli dokončit své vzdělání, které bylo přerušeno v důsledku vojensko-revolučních událostí na Ukrajině. Spolu s tím Kulturně-vzdělávací oddělení výboru pomáhalo zapojit se do různých škol a kurzů, poskytovalo finanční pomoc na studium, nákup učebnic a zásob a pomohlo získávat stipendia takovým emigrantům. Podle zpráv oddělení dostalo 1812 ukrajinských emigrantů možnost pokračovat ve studiu.⁴⁸

Schopnost šířit informace o sobě a vlastních plánech byla mimořádně důležitá, a tak Občanský výbor zřídil svou vlastní občanskou publikační nadaci. Veřejný výbor vydával informační brožury o ukrajinských a českých institucích pro ukrajinskou emigraci v Československu a další publikace, mezi nimi i slovníky. Ukrajinský občanský výbor pro ukrajinské vědce a spisovatele zřídil pomocná stipendia, která umožnila literární práci, hlavně publikační. Bylo použito 96 stipendií. Výbor se samozřejmě pokoušel pokrýt všechny aspekty života v tehdejším Československu a co nejvíce usnadnit život obyčejného Ukrajince daleko od domova.

Snížení materiální pomoci ze strany českých orgánů a interní politické rozpory mezi členy vedly k tomu, že Ukrajinský občanský výbor přestal existovat v roce 1925. Za celou dobu existence Ukrajinského hromadského komitétu československá vláda za dobu od 1. července 1921 do 1. prosince 1925 poskytla 11,609,353 Kč. Z toho komitét použil 11,583,566 Kč a zůstal neuhrazený dluh 25,787 Kč za tisk v Legiografii ve Vršovicích.⁴⁹

⁴⁷ Українська політична еміграція: документи і матеріали. Київ, 2008. s. 123-124.

⁴⁸ НАРІЖНИЙ, СІМОН. *Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919-1939*. s.77.

⁴⁹ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 41, *Účet příjmu a vydání ukrajinského hromadského komitétu ČSR a jeho ústavů za dobu od 1921 do 1926*.

Abychom zvažovali a shrnuli práci výboru jako celku, musíme přiznat, že existence výboru byla užitečná nejen pro ukrajinskou emigraci, ale také i v národním kontextu byla prostě neocenitelná. Da se říci, že Ukrajinský občanský výbor se rozhodl přijmout veškerá opatření sjednotit nejširší síly ukrajinské emigrace pro kulturní a národní práci s cílem využít pobyt v zahraničí pro výchovu mladé generace na základě evropského vzdělávání a výstavby center ukrajinské kultury v zahraničí.⁵⁰

⁵⁰ ПЕСЧАНИЙ, Українська господарська академія в Подєбрадах. 146-151. – Dostupné online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2008_2_22 [cit. 18.12.2019]

2. Organizace vysokých škol a další vědecká činnost ukrajinské akademické emigrace v Československu.

2.1 Ukrajinská svobodná univerzita v Praze a Ukrajinská právnická společnost

Ve dnech po přelomu osvobozeneckého hnutí hrála Vídeň významnou roli mezi ukrajinskou emigrací; město během války netrpělo a shromáždilo se v něm mnoho ukrajinských emigrantů, především intelektuálů z Haliče a Bukoviny. V roce 1920 začala tato inteligence, mezi nimi mnoho učitelů, pořádat přednášky, akademické prezentace v různých disciplínách. Byla spousta posluchačů, ale témata a návštěvníci byli náhodní: byli lidé s vysokoškolským vzděláním a vůbec bez něj, bylo mnoho žen, které se snažily dokončit gymnázium. Obecně byly tyto přednášky velkým úspěchem a toto se stalo jedním z impulzů pro systematické kurzy.

Ve Vídni byla založena společnost ukrajinských novinářů a spisovatelů. Tato společnost iniciovala organizaci těchto kurzů. Na zakladě toho člen společnosti, bývalý děkan Lvivské univerzity, známý lingvista prof. Oleksandr Kolesa, první předkládá stanovisko k založení ukrajinské univerzity. Tato myšlenka byla schválena 17. ledna 1921 v prostorách Unie architektů v Eschenbachherstrasse 9. Ve skutečnosti je to datum a místo vzniku Ukrajinské svobodné univerzity.⁵¹

V létě 1921 byla ukrajinská univerzita převezena do Prahy. Oběma dekrety ministr zahraničních věcí 16. září a ministr školství 5. října roku 1921 schválili právo na azyl a pobyt na území Československa. Získala finanční podporu, dotace studentům, právo přednášet v prostorách Karlovy univerzity v Praze. Poté získala název Ukrajinská svobodná univerzita, vypracovala „statut“ a bylo založeno právo studentů a další podmínky mezi univerzitou a českými úřady.⁵²

Volba Prahy pro Ukrajinskou svobodnou univerzitu byla mimořádně úspěšná. V té době se největší shromáždění ukrajinské intelektuální mládeže stalo v Praze. Obecně v té době bylo v Praze asi 5 000 zástupců ukrajinské mládeže. Kromě toho se k univerzitě připojili nejen Ukrajinci: byli to i Němci, Lotyšů, Bělorusové, Rumuni, Maďaři, Židé a Rusové. V prvních pěti letech své existence bylo více než 500 lidí, v letech 1921-1922 bylo na obou fakultách maximálně 700. Potom počet studentů částečně začal klesat: mnozí absolvovali kurz a nových

⁵¹ ПОЛОНСЬКА-ВАСИЛЕНКО, Наталія. *Український вільний університет (1921—1971)*. s. 17. Online: http://shron1.chtyvo.org.ua/Polonska-Vasylenko_Nataliia/Ukrainskyi_Vilnyi_Universytet_19211971.pdf

⁵² HOLIAN, Roman. *Short History of Ukrainian Free University*, New York 1964. s. 4.

studentů zatím už bylo méně. Dopadlo to tak, že v posledních letech 1939-1941 jejich počet klesl na 60.⁵³

Když byla univerzita přesunuta do Prahy a uskutečnilo jednání o struktuře vysoké školy, představenstvo USU vyjádřilo touhu mít tři fakulty: právní, filozofickou a přírodních věd. Proti tomu se postavili čeští úředníci a dali další návrh: právnická fakulta získala jméno "Fakulta právnických a společenských věd" a filozofická fakulta byla rozdělena do dvou oddělení: historicko-filozofických věd a přírodních věd.⁵⁴

Stěhování USU do Prahy otevřelo obrovské možnosti pro ukrajinské profesory. Samozřejmě to je poskytování ukrajinského vysokoškolského vzdělávání a spolu s tím pokračování výzkumné práce. Koneckonců, v Praze, v mnoha archivech, knihovnách, muzeích a vědeckých institucích byly zachovány materiály a různé zdroje z dějin slovanského světa, mezislovanských vztahů a role Ukrajinců v nich. Již v prvním roce Ukrajinská svobodná univerzita v Praze, tedy její profesori, nastolila otázku založení společnosti v Československu a sjednocení vědecké síly ukrajinské emigrace. Ale když zástupci vědecké a technické inteligence za účelem ochrany profesních zájmů začali vytvářet profesionální společnosti, profesori se rozhodli vytvořit na vysoké škole své odborné vědecké spolky.⁵⁵

Prvním z nich byla *Ukrajinská právnická společnost v Československu*, která byla založena 17. března 1923. Považována za nástupce ukrajinské právnické společnosti založené v Kyjevě v dubnu 1917.⁵⁶ Hlavním úkolem společnosti bylo sjednotit teoretické a praktické ukrajinské právní síly na základě výzkumu v otázkách ukrajinského práva. Také ona měla několik dalších plánů, včetně zřízení samostatného Ukrajinského právního institutu, který by měl rozpracovat návrh ukrajinského civilního a trestního zákoníku a také propracování konkrétních právních otázek odvětví práva statního, administrativního atd.⁵⁷ Bohužel však pro jejich realizaci společnost neměla dostatek peněz a času.

Společnost vycházela ze základního principu, smyslem kterého bylo vytvoření vlastního ukrajinského statního práva. Proto si postavil spolek za účel sjednotit teoretické a praktické

⁵³ HOLIAN, *Short History of Ukrainian Free University*, s. 17.

⁵⁴ Тамтєж. s. 14.

⁵⁵ ВІДНЯНСЬКИЙ, Степан. *Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921-1945)*. Київ, 1995. s. 49.

⁵⁶ ДРЕВНИЦЬКИЙ, Юрій. *Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878-1942)*. Тернопіль, 2012. s. 155.

⁵⁷ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond 820, karton 98, Stanovy Ukrajinského právnického spolku v ČSR, s.1.

ukrajinské právnické síly. Spolu s tím spolek měl v planu rozšiřovat spolupráci s československými kolegy.⁵⁸

Předsedou právnické společnosti byl původně profesor Ukrajinské svobodné univerzity R. Laščenko a po jeho smrti v říjnu 1929 univerzitní profesori A. Jakovliv, K. Loskij a S. Dnistrjanskij. Činnost právní společnosti během prvních pěti let spočívala především v organizování setkání členů společnosti. Na nich diskutovali o zprávách a referátech svých členů, především o otázkách teorie a praxe ukrajinského práva. Během prvních deseti let se uskutečnilo přibližně 120 setkání a počet členů společnosti se v roce 1933 zvýšil na 60. Také společnost jednala jako jeden z organizátorů ukrajinského právního kongresu v roce 1933, který se zabýval otázkami souvisejícími s vývojem práva, ekonomie a sociologie.⁵⁹

Vedle vlastních setkání se společnost podílela na organizaci ukrajinského akademického života v České republice. Hlavně na vypracování statutu Svazu ukrajinských vysokých škol, vědeckých a vědecko-profesních organizací v České republice. Bohužel tato unie nikdy nezačala pracovat. Namísto toho pro mezinárodní intelektuální spolupráci vstoupila Společnost právníků do Ukrajinského veřejného výboru. Společnost se také podílela na organizaci ukrajinského vědeckého kongresu v Praze v roce 1926 a jeho členové představovali svoje zprávy. Nicméně nejdůležitější událostí pro společnost práva byla organizace a účast ukrajinského právního kongresu v Praze, který se uskutečnil 4.-7. října 1933. Profesor Ivan Horbačevskij⁶⁰ kongresu předsedal. Na tomto kongresu se zabývali vědeckými otázkami na téma práva, ekonomie a sociologie. Na závěr kongresu se konaly oslavy 10. výročí založení právního partnerství v Praze.⁶¹

Bohužel kvůli nedostatku finančních prostředků společnost nemohla zahájit svou vydavatelskou činnost. Ve velmi malých tiskovinách bylo zveřejněno jen několik děl. Mezi nimi jsou Litevsko-polská doba: památky práva, krátká verze Ruské pravdy s bibliografickým indexem a kniha Ukrajinská právnická společnost v České republice. Společnost se také starala

⁵⁸ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond 820, karton 98, Stanovy Ukrajinského právnického spolku v ČSR, s.1.

⁵⁹ ВІДНЯНСЬКИЙ, Степан. *Заснування та діяльність Українського вільного університету – першої української високої школи закордоном (1921-1945)*. Український історичний журнал №5, Київ, 1994. s. 50.

⁶⁰ Ivan Horbačevskij - ukrajinský chemik, biochemik, hygienista a epidemiolog, terminolog. Byl kandidátem na Nobelovu cenu za fyziologii a medicínu v roce 1911. Jeden s zakladatelů české biochemie.

⁶¹ НАРІЖНИЙ, Симон. *Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919-1939*. Прага, 1942. s. 229.

o poskytnutí hmotné pomoci ukrajinským právníkům v Československu například pomoci při financování služebních cest.⁶²

Aktivnější, vlivnější a čistě vědecká byla založena v rámci Ukrajinské svobodné univerzity *Ukrajinská historicko-filologická společnost*. Spojila prakticky všechny aktivní kruhy ukrajinské emigrace v Praze, které působily v oblasti historických a filologických věd. Byla spojená se Svobodnou univerzitou a přes ni šla vědecká práce profesorů do širokého veřejného fóra. V období od roku 1923 do roku 1945 se konalo několik set zasedání, ve kterých bylo čteno 500 zpráv, většinou profesory UVU, a bylo publikováno 5 sbírek. Setkání Společnosti bylo velmi populární a zúčastnilo se ho mnoho posluchačů.⁶³

V krátké době se univerzita stala nejvýznamnějším centrem ukrajinského akademického života v emigraci. V souladu se svou oficiální povinností byl rektor současně předsedou ukrajinské akademické komise uznávané Mezinárodní komisí pro intelektuální spolupráci ve Společnosti národů a patřil k Ústavu intelektuální spolupráce, který spojoval a vedl ukrajinské akademické instituce. V polovině dvacátých let minulého století byly také aktivní kontakty s ukrajinskými akademickými institucemi v SSSR. Tyto vazby byly přerušeny během politického pronásledování a úplného uzavření hranic, stejně jako vstup Sovětského svazu do Společnosti národů v roce 1934 vedl k vyloučení všech emigrantských institucí z této organizace. Zajímavé je, že v době, kdy byly univerzity v sovětské Ukrajině uzavřeny a převedeny do institutů veřejného vzdělávání, byla ukrajinská Svobodná univerzita jedinou ukrajinskou univerzitou na světě.⁶⁴

Obecná povaha Ukrajinské svobodné univerzity pražského času se výrazně lišila od Vídně. Ve Vídni malý okruh ukrajinských učenců, hlavně ze západní Ukrajiny, založil malou univerzitu pro malou skupinu studentů, z nichž většina nebyla ze západní Ukrajiny. V Praze tato univerzita nejen vznikla, ale získala charakter kolegiality, stala se ukrajinskou univerzitou, která sjednotila učence a studenty z celé Ukrajiny.

⁶² ВІДНЯНСЬКИЙ, *Заснування та діяльність Українського вільного університету – першої української високої школи закордоном (1921-1945)*, s. 50.

⁶³ ПОЛОНСЬКА-ВАСИЛЕНКО, Наталя. *Український Вільний Університет (1921—1971)*. Український історик, № 1–2, 1971, s. 20.

⁶⁴ PATZKE, Una, ШАПОВАЛ, Mykola, JAREMKO, Roman. *Universitas Libera Ucrainensis : 1921-2011*. Mjunchen : Ukrainische Freie Univ., 2011, s. 28.

2.2 Ukrajinská hospodářská akademie v Poděbradech a její spolková činnost

Myšlenka na vytvoření školy polytechnického směru vznikla v roce 1920 v táboře pro internované vojáky ukrajinských armád v Tarnově (Polsko). Právě zde se nacházelo evakuované Ministerstvo zemských záležitostí Ukrajinské lidové republiky, které mělo vyvinutý školící plán pro fakulty Kyjevské zemědělské akademie. Tyto programy měly být použity v roce 1922 Svazem ukrajinských inženýrů a zemědělských techniků pro organizaci Agronomické-lesnické akademie v uvedeném táboře. Projekt však neuspěl, protože polská vláda tábor zrušila⁶⁵. Nicméně záměr nebyl ztracen. Jeho implementaci převzal Ukrajinský veřejný výbor, který vycházel ze skutečnosti, že byla fyzická, morální a kulturní potřeba zachránit ukrajinskou mládež v emigraci, stejně jako podpořit a ochránit ukrajinskou inteligenci.

Stojí za to zdůraznit dvě okolnosti, které byly základem a předpokladem vzniku v roce 1922 v Československu ukrajinské polytechnické vysoké školy pod názvem Ukrajinská hospodářská akademie v Poděbradech. Za prvé došlo k výraznému hromadění v emigraci ukrajinských vysoce kvalifikovaných technických sil předtím zapojených do výstavby vlády Ukrajinské lidové republiky a velkého počtu mladých členů armády, kteří byli internováni v polských táborech. Za druhé k velké humanitární a kulturní akci československých orgánů na podporu emigrace z Ruska po revolučních událostech v letech 1917-1920, včetně podpory Ukrajincům⁶⁶. Přítomnost těchto dvou okolností společně s odhalením soukromé a veřejné aktivity ze strany ukrajinských emigrantů vyřešila vzniku Ukrajinské hospodářské akademie v Poděbradech.

Za účelem provedení přijatých rozhodnutí zvolil Ukrajinský veřejný výbor na valné hromadě dne 31. ledna 1922 zvláštní organizační komisi. V jejím čele stal lesní specialista M. Šapoval (vedoucí Ukrajinského veřejného výboru). Jako shrnutí zasedání bylo oznámeno, že komise se musí postarat o záchranu ukrajinských vědců a kulturních sil v emigraci s pomocí kulturní a vzdělávací činnosti a přípravu ukrajinských mladých intelektuálů pro vědecké specialisty v ekonomické a technické oblasti.⁶⁷

Bylo plánováno, že tato technická škola se měla skládat ze dvou oddělení a jako samostatná jednotka se měla stát součástí Ukrajinské svobodné univerzity v Praze. Organizační komise, která se seznámila se stavem věcí, dospěla k závěru, že je nutné vytvořit samostatnou

⁶⁵ ПЕСЧАНИЙ, Українська господарська академія в Подєбрадах. s. 146-151. – Dostupné online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2008_2_22 [cit. 18.12.2019]

⁶⁶ Українська господарська академія в Ч.С.Р. Нью-Йорк. 1959. s. 13.

⁶⁷ Тамтєж. s. 14.

vysokou školu s vlastními finančními prostředky a řízením.⁶⁸ Postavení vzdělávací instituce podle československých požadavků však nestačilo k oficiálnímu uznání úplného vysokoškolského vzdělání jejích absolventů. Zplnomocnění zástupci vlády varovali iniciátory zřízení instituce, že diplomy tohoto institutu budou platné pro Ukrajinu a v České republice bude stále muset studenti složit zkoušku.⁶⁹

Ministerstvo zemědělství ČSR potvrdilo vznik akademie dopisem od 16. května 1922, ve kterém také bylo ohlášena veškerá podpora nové vysoké školy ze strany československé vlády. Jednalo se o 132,000 Kč měsíčně.⁷⁰ V podstatě Ukrajinská hospodářská akademie vznikla z iniciativy Ukrajinského veřejného výboru v Praze a zahájila činnost 22. dubna 1922. Akademie měla tři fakulty: agronomicko-lesní (odbornosti agronomie a lesnictví (19 ústavů), zemědělského inženýrství (odbornosti hydrotechnické a chemicko-technologické odbornosti (20 ústavů)) a hospodářskou (20 ústavů). Ukrajinská hospodářská akademie byla podřízena ministerstvu zemědělství, pedagogická a administrativní činnost byla kontrolována ministerstvem zahraničních věcí ČR, které rovněž poskytovalo peníze na vysokou školu. Akademie byla lokalizována na Poděbradském hradě a v hotelu Centra. Vyučování bylo zdarma a existoval také fond stipendia pro studenty. Za prvé bylo zavedené tříleté studium a od roku 1924 čtyři roky studia.⁷¹ Ukrajinská hospodářská akademie byla plně financována vládou České republiky s pomocí úvěrů, přidělených na pomoc politickému exilu. Dotace českých úřadů pro akademie se postupně snižovaly a v roce 1928 ministerstvo zemědělství zakázalo vstup nových posluchačů do prvních ročníků⁷² a nařídilo postupné uzavření, které skončilo v roce 1935.⁷³ Ministerstvo zemědělství vysvětlilo své stanovisko, že ministerstvo financí trvá na snížení a postupném uzavření Ruské pomocné akce. Kromě toho bylo ministerstvo přesvědčeno, že by bylo lepší, kdyby ukrajinští studenti studovali na českých

⁶⁸ ПЕСЧАНИЙ, Українська господарська академія в Подєбрадах. s. 146-151. – Dostupné online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2008_2_22 [cit. 18.12.2019]

⁶⁹ ДРЕВНИЦЬКИЙ, Юрій. *Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878-1942)*. Тернопіль, 2012. s. 157.

⁷⁰ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 98. Poděbrady. *Rozhodnutí ministerstva zemědělství o vzniku ukrajinské hospodářské akademie Poděbradech*.

⁷¹ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 98. Poděbrady, *Ukrajinská hospodářská akademie, čtyřletý vyučovací plán*.

⁷² Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 98. Poděbrady, *Ukrajinská akademie: zpráva o o zrušení zápisu do prvního ročníku*. s. 2-4.

⁷³ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 98. *Ukrajinská hospodářská akademie v Poděbradech – zpráva o zrušení*.

univerzitách, stejně jako všichni zahraniční studenti v Československu, namísto organizování vlastních.⁷⁴

Po celou dobu existence akademie bylo 786 platných a volných posluchačů, byli to převážně Ukrajinci, také Bělorusové, Rusové a jeden Bulhar. S plným diplomem a titulem inženýra vysokou školu v Poděbradech absolvovalo 559 studentů, kteří se dostali do různých pracovních pozic v 16 zemích. Mezi nimi byli takoví známí vědci, jako E. Hlovinskij, S. Kolubajiv, V. Kučerenko, E. Tomašivskij. Pro přípravu vědeckých pracovníků v UHA byl vytvořen ústav profesorských stipendistů. Za celou dobu existence měla Akademie 40 stipendistů. V roce 1931 se dva z nich stali doktory technických věd.

Akademie měla poměrně dobré zařízení: knihovnu (asi 30.000. knih a 100 časopisů), 33 učeben, 14 laboratoří, dvě farmy, les, meteorologickou stanici, vozový park apod. Vysoká škola měla nakladatelství a vydala 698 titulů knih a brožur. Vědecké publikace Ukrajinské hospodářské akademie výrazně obohatily ukrajinskou technickou a ekonomickou literaturu a rozvíjely ukrajinský vědecký jazyk humanitního a technického směru.

Navzdory velkému zatížení studentů a učitelů byl v Poděbradech intenzivní veřejný a spolkový život. Akademie v prvních třech letech své existence doslova „zarostla“ řadou svazů a společností. Jednalo se o organizace vědecké povahy, jako je agronomická společnost a družstevní vzdělávací komunita a ty, které zasáhly ostatní oblasti života: družstevní organizace, sdružení včelařů, několik hudebních svazů a mnoho dalších. Během existence akademie působila řada vědeckých, veřejných, kulturních, uměleckých, sportovních spolků a organizací: ukrajinská asociace ekonomů, agrární spolek, spolek ukrajinských techniků, Akademická hromada, Družstevní nadace B. Domanytského apod. Celkem za roky existence Hospodářské akademie v Poděbradech bylo 50 různých organizací a spolků, z nich 9. byly vědecko-profesionálních a odborných.⁷⁵

Obecně-studentskou organizací byla *Akademická komunita*, později byla zvolena i *Studentská komunita*. Oba studentské spolky byly součástí Centrální unie ukrajinských studentů.⁷⁶ Tyto organizace si postavily za úkol poskytovat studentskému životu organizované formy, zvyšovat intelektuální úroveň členství a starat se o jeho materiální podporu.

⁷⁴ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 98. *dopis od 1. září 1928 Ministra zemědělství Ministerstvu zahraničí.*

⁷⁵ ПЕЧАНІЙ, Українська господарська академія в Подєбрадах. 146-151. – Dostupné online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2008_2_22 [cit. 18.12.2019]

⁷⁶ Ústřední unie ukrajinských studentů (CESUS) veřejná organizace studentů ukrajinského původu mimo SSSR. Založena na třetím univerzitním studentském kongresu v Praze v roce 1922.

Vyvstává otázka, co tyto organizace chtěly dělat? Lze uvést příklad *chemicko-technologického* spolku. Byl založen v roce 1924 a sjednotil ve svých řadách chemiky akademie, jak studenty, tak i profesory. Činnost spolku sestávala především z přípravy a čtení vědeckých referátů a přednášek, organizací prohlídek továrních center, předplatného odborných časopisů apod.

Agronomická společnost si stanovila úkol rozvíjet a šířit agronomické znalosti. Členy spolku byli většinou studenti. Společnost vydala tři čísla neperiodického časopisu *Mladý agronom* a dvě sbírky *Vědy a agronomie*.⁷⁷

Bibliologický spolek byl založený v roce 1922 za účelem podpory vývoje ukrajinské bibliologie a knihovědy jako vědy a aplikovaných znalostí. Pod vedením editora L. Bykovského, který byl studentem Poděbradské univerzity, byl vydán neperiodický časopis *Ukrajinská knihověda*.

Svaz hydrotechniků a meliorátorů byl založen 22. července 1926. Součástí toho svazu bylo několik menších spolků, které se zabývaly vytvořením hydrotechnické příručky, hydrotechnickou mapou Ukrajiny a terminologií.

*Spolek ukrajinských lesníků*⁷⁸ byla společnost se sídlem v Poděbradách, úkolem které bylo shromáždit ukrajinské profesory a studenty vysokých škol se specializací lesnické technologie a pracovat ve prospěch lesnictví na Ukrajině. Podle předpisů měla společnost za cíl podpořit vydávání vlastní profilové literatury, přeložit existující práci západních kolegů a provádět vlastní výzkum. Mezi úkoly svazu patřilo pomáhat svým členům rozšiřovat a zlepšovat jejich znalosti lesnických věd, zjednodušit studium lesnictví mimo jejich domovinu, především v České slovenské republice, rozumět situaci v okolí lesnictví na Ukrajině a způsobům jejího rozvoje a podpory. Za zmínku stojí, že se společnost snažila zachovat individuální přání každého člena. Co to znamenalo? Pro členy sdružení bylo plánováno zorganizování sítě knihoven, studoven, přednášek a koncertů. Kromě toho bylo plánováno zavázat se, že společnost bude pomáhat členům najít místo výkonu práce. Samozřejmě, že všechny úkoly, které společnost založila, měly být realizovány s podporou Ukrajinské akademie v Poděbradách.⁷⁹

⁷⁷ *Українська господарська академія в Ч.С.Р.*, s. 88.

⁷⁸ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond číslo 820, karton 33.

⁷⁹ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond číslo 820, karton 33. *Stanovy spolku ukrajinských lesníků ČSR*, s. 1-5.

Další byl *Spolek ukrajinských techniků zemědělských v ČSR se sídlem v Poděbradech*.⁸⁰ Stejně jako většina ostatních si společnost stanovila za úkol zlepšit profilové vzdělávání vlastních členů prostřednictvím škol, vzdělávacích kurzů, různých vědeckých ústavů, organizace pro členy společnosti vědeckou literaturu, zapsat je do vědeckých a technických ústavů. Dál podpořit rozvoj ukrajinské vědecké literatury prostřednictvím vlastního tisku stávajících i nových vědeckých prací (odkaz také na publikování článků v mezinárodních publikacích a překlad západních článků v ukrajinštině).⁸¹

Kromě výše uvedených na univerzitě existovaly i další spolky:

- profesionální - *Společnost ukrajinských ekonomů, Chemicko-technologický spolek*.
- územní – spolky, kolem kterých se scházeli studenti jednotlivých geografických oblastí, například *Studentská komunita. Ivana Franka* (studenti z Haliče, Bukoviny), *Běloruská komunita* a tak dále.
- sportovní
- náboženské - spolky s podporou ukrajinské ortodoxní farnosti, která se považovala za součást Ukrajinské autokefální pravoslavné církve⁸² na Ukrajině a podle řádu církve podléhala českému arcibiskupu Savvovi z Prahy, upřímnému zastánci ukrajinského vzestupu a církve.
- jiné společnosti, především kulturní a umělecké orientace.⁸³

Jako souhrn své desetileté činnosti v roce 1932 zaměstnanci univerzity psali, že Ukrajinská hospodářská akademie se představuje jako důstojná kulturní hodnota Ukrajinců. Během krátké doby působení se podařilo dát jasné a pozitivní výsledky své práce. Akademie se stala respektovanou vysokou školou, vhodně uspořádanou a také vybavenou vlastním vědeckým potenciálem. Ukázala se jako centrum vědeckého výzkumu. Přispěla k šíření vědecké a odborné literatury v ukrajinštině. Nakonec se stala jedním z největších organizujících center ukrajinské inteligence v zahraničí.

⁸⁰ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond číslo 820, karton 33.

⁸¹ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond číslo 820, karton 33, *Stanovy spolku ukrajinských techniků zemědělských v Československé republice*, s. 1- 12.

⁸² je pravoslavná církev na Ukrajině. Je jednou z nejrozšířenějších církví na Ukrajině.

⁸³ *Українська господарська академія в Ч.С.Р.*, s. 89.

2.3 Ukrajinský vysoký pedagogický institut a Ukrajinská pedagogická společnost v Praze.

Další vysokou ukrajinskou školou byl ukrajinský vysoký Pedagogický institut pojmenovaný po M. Drahomanovi. Iniciátorem jejího založení byl Ukrajinský veřejný výbor.⁸⁴ Myšlenka zřízení takové instituce vznikla v jeho kruzích ještě v roce 1922 jako jeden z projevů kulturních a vzdělávacích aktivit.⁸⁵ Vedení ukrajinského občanského výboru podniklo první kroky k zavedení této myšlenky již na konci téhož roku. Potom bylo na valné hromadě výboru 15. ledna 1923 přijato usnesení o zřízení pedagogického ústavu v Praze a pro jeho organizaci byla zvolena komise. Tato komise vypracovala návrh statutu institutu, který byl přijat na zasedání Ukrajinského občanského výboru a dál předložila návrh Ministerstvu školství Československa. Zároveň výbor vedl jednání s Ministerstvem zahraničních věcí za účelem získání finanční podpory pro rozvoj institutu.⁸⁶

Ministerstvo školství neměl namitek, aby byl v Praze zřízený Ukrajinský vyšší pedagogický ústav. Československá vláda doufala, že zřízením toho ústavu má být ukrajinským emigrantům poskytnuta možnost odborné výchovy kvalifikovaného učitelského personálu potřebného pro budoucí ukrajinské školství, odborně pedagogickou a administrativní činnost na obecných středních a jím rovnocenných ukrajinských školách.⁸⁷ Myšlenka na založení institutu byla velmi vítána ministrem zahraničí Edwardem Benešem, jeho zástupcem Václavem Girsou a ministrem školství Rudolfem Bechyněm. Ministerstvo zahraničních věcí souhlasilo s finanční podporou Institutu již 10. března 1923. Tato zpráva umožnila okamžitě zahájit organizaci Institutu v souladu s plánem, který předtím přijala komise.⁸⁸ Slavnostní otevření Ukrajinského pedagogického institutu se uskutečnilo 7. července 1923 ve velkém sále Geologického ústavu Univerzity Karlovy. Otevření se zúčastnili zástupci prezidenta a vlády Československa, zástupci českých vysokých škol v Praze a Ukrajinci z různých ukrajinských organizací.⁸⁹

Podle tohoto prvního statutu byl Ukrajinský pedagogický institut zaměřen na:

⁸⁴ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 MZV-RPA, ka 123, *stanovy Ukrajinského vyššího pedagogického ústavu v Praze*. s. 1.

⁸⁵ Československá pomoc Ruské a Ukrajinské emigraci. Ministerstvo zahraničních věcí, Praha, 1924. s. 60.

⁸⁶ МІРНИЙ, Іван. *Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова*. Прага. 1934. s. 3.

⁸⁷ Národní archiv v Praze, fond číslo 908, MZV-RPA, ka 123, *stanovy Ukrajinského vyššího pedagogického ústavu v Praze*. Zřízení ukrajinského a ruského pedagogického ústavu v Praze od 23.06.1923.

⁸⁸ МІРНИЙ, *Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова*, s. 4.

⁸⁹ Tamtéž, s. 11.

- vyškolení učitelů, kteří by mohli vyučovat žáky ve školách a vyučovat předměty všeobecného vzdělávání na středních školách
- přípravu odborníků na pedagogickou a vzdělávací činnost ve vzdělávacích institucích a na administrativní práci v příslušných institucích

Ve statutu univerzity bylo zaznamenáno, že ukrajinský pedagogický institut je škola s vysokou školskou organizací a vědou, jejímž účelem je „Vyškolení učitelů pro ukrajinskou střední školu a také pracovníků školního a veřejného vzdělávání.“⁹⁰

Studijní plán institutu měl poskytnout některé z hlavních zásad. Především by institut měl být vysokou pedagogickou školou, která by poskytovala práva těm, kteří se v ní vzdělávali vyučovat na všech úrovních střední školy. Kromě toho byl ústav rozdělen do tří hlavních oddělení: literárně-historické s podskupinami jazyka a literatury a dějin, přírodních věd a zeměpisu, fyziky a matematiky.⁹¹

Ve skutečnosti v důsledku založení Pedagogického institutu zvítězila jak ukrajinská, tak i česká strana. Pro Ukrajince jako emigranty v jiné zemi byla podpora jakékoli z jejich iniciativ obrovským úspěchem. Opět, když zůstali v podmínkách nejistoty s vlastním statem, získali Ukrajinci příležitost postavit ho mimo svůj domov. Navzdory skutečnosti, že se jednalo pouze o organizaci zahraniční vysoké školy, kterou by ukrajinský školský systém živil.

Pokud jde o Československo, po skončení první světové války získalo svou vlastní nezávislost. Zároveň k jejímu území na základě smluv o míru byla připojena Zakarpatská Ukrajina, tzv. Podkarpatská Rus. Toto území mělo řadu problémů, z nichž jedním byl školní. Právě proto se české úřady ujaly ukrajinské iniciativy organizovat s takovým nadšením a podpořily ukrajinský pedagogický institut.

Ředitelem institutu byl zvolen historik ukrajinské literatury, bývalý profesor univerzity Kamence-Podolského a tajné Ukrajinské univerzity ve Lvově, Leonid Biletskyj.⁹² Ukrajinský vysoký pedagogický institut zahrnoval na začátku dvou, tří- a později čtyřletý studijní program.⁹³ Nakonec jeho program a struktura byly vytvořeny v učebním roce 1926 - 1927. Institut měl tři oddělení: literárně-historické (ústav jazykový a literární, historických a společenských věd); přírodovědecko-geografické a fyzikálně-matematické (sloučeny do jednoho oddílu - matematiky a přírodovědy), pedagogiky a hudby (od roku 1924 bylo rozděleno

⁹⁰ Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. Дніпропетровськ: Промінь, 1997. Вип. II: 25-річчю історичного факультету присвячується. 1971–1996. - 204 с. Dostupné online: <http://istznu.org/page/issues/2/399.ukr.html> [cit. 18.12.2019]

⁹¹ МІРНИЙ, *Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова*, s. 8.

⁹² Tamtéž, s. 5.

⁹³ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 123, *stanovy Ukrajinského pedagogické ústavu od roku 1926*.

na dva ústavy - vokální a instrumentální). V institutu bylo vzdělání zdarma a výuka se vedla v ukrajinštině. Všichni studenti institutu byli rozděleni do několika kategorií podle úrovně předchozího vzdělání: na řádné (obyčejné) studenty, kteří by mohli být, jak je uvedeno ve statutu Institutu, „osobami s ukrajinskou státní příslušností, které ukončily střední vzdělání, a jako osoby jiných národností z odděleného usnesení profesorské rady“; na mimořádné studenty, kteří zároveň studovali na jiných vysokých školách; samostatné posluchače, kteří studovali předměty podle svého výběru a nepodléhali povinným zkouškám.⁹⁴

Institut vyučoval všeobecně vzdělávací předměty (povinné pro všechny), zvláštní a volitelné (např. bělorusistiku). V různých obdobích měl Ukrajinský pedagogický institut 23 - 39 ústavů. Kromě přednášek a seminářů se konaly prohlídky pro studenty v muzeích, knihovnách, apod. Vznikl dokonce speciální výletní výbor v čele s prof. M. Terletským⁹⁵.

Na začátku, kdy Ukrajinský hromadský komitét předložil stanovy Pedagogického institutu Ministerstvu zahraničních věcí v březnu 1923, současně byl podán požadavek, aby byl ústavu přiděleno 65.000 korun měsíčně.⁹⁶ Nicméně od dubna 1923 Ministerstvo zahraničních věcí rozhodlo o přidělení 50.000 korun měsíčně na činnost institutu a stejně tato finanční podpora poskytla příležitost okamžitě zahájit činnost institutu. Samozřejmě další financování bylo jiné. Například podle rozpočtu plánovaného institutem na akademický rok 1924-25 měl Pedagogický ústav v plánu jako podporu od české vlády na svou činnost dostat 972 tis. Kč. a obvykle s odbornou korekturou od Ministerstva zahraničních věcí, pokud jde o výdaje na malé věci, podpora pro ústav dostávala schválení.⁹⁷ Vzhledem k tomu, že se určité finanční problémy stupňují, institut za určitých nepředvídaných okolností obvykle požadoval další financování. Například v dopise adresovaném Ministerstvu zahraničních věcí požádalo vedení ústavu o dalších 8000 Kč, (protože Pedagogický ústav dostal pozvání od Skotského nacionálního pedagogického komitétu v Edinburgu), aby se dva zástupci ústavu mohli zúčastnit Mezinárodní pedagogické konference v Edinburgu.⁹⁸ Ministerstvo bohužel z důvodu nedostatku finančních prostředků nemohlo podpořit účast Ukrajinců na konferenci. Nicméně ta situace jen ukazuje,

⁹⁴ Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету, s. 204 c. Dostupné online: <http://istznu.org/page/issues/2/399.ukr.html> [cit. 18.12.2019]

⁹⁵ Narodný 1. listopadu 1885 v okrese Jaroslavu ve Polnyatyich v Polsku. V roce 1908-1918 - učitel Przemyslavského gymnázia tělocvičny. Od roku 1919 do roku 1926 - v emigraci v Československu, 1923-1926 byl profesorem dějin antiky v Ukrajinském vysokém Pedagogickém institutě v Praze.

⁹⁶ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 123, *žádost ukrajinského Hromadského komitétu o přidělení finanční podpory pro Ukrajinský vyšší pedagogický ústav.*

⁹⁷ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 123, *celkový rozpočet Ukrajinského Pedagogického ústavu v Praze na rok 1924-25.*

⁹⁸ Národní archiv v Praze, fond číslo 908 (MZV-RPA), ka 123, *žádost o povolení zahraniční cesty pro Pedagogický ústav v Praze.*

jak úspěšná byla činnost ukrajinského Pedagogického institutu v Praze a jak rozsáhlé byly kontakty ukrajinských učenců v Evropě v té době.⁹⁹

Když však Běloruská rada v Praze požádala Ministerstvo, aby požádalo ukrajinský pedagogický institut o vytvoření kurzu a oddělení běloruských studií a o přidělení 5 000 Kč pro tyto učely, Ministerstvo zahraničních věcí tuto iniciativu podpořilo.¹⁰⁰

Ukrajinský vysoký pedagogický institut jména M. Drahomanova, kromě výuky vedl také čistě vědecký výzkum. Jeho hlavními motivačními faktory byly: „akademická svoboda“ (volba vlastních pojmů, témat, metod; příležitost dodržovat různé filozofické teorie; nutkání pracovat na falešném základě; obhajovat ty postoje, které odolávají kritice argumentů) a blízkost evropským vědeckým centrům. Velice důležitá byla skutečnost, že přes všechny materiální a psychologické překážky většina učitelů univerzity pracovala pro budoucnost ukrajinské vědy. Proto je nutné věnovat pozornost spolupráci mezi pedagogickými pracovníky univerzity a předními ukrajinskými emigrantskými vědci, kteří se od roku 1923 spojili v Pražské historicko-filologické společnosti, o nichž je řečeno v následující kapitole.¹⁰¹

V roce 1924 byl v Institutu založen *Vědecko-filozofický pedagogický spolek* pojmenovaný po G. Skovorodovi, který každou sobotu uspořádal setkání s diskusemi. Ve stejném roce byla zřízena vydavatelská společnost Sijač, která byla podle časopisu *Spudej* zaměřena na „uspokojení potřeb pedagogického ústavu vydáváním knih vědeckého obsahu a speciálních učebnic“.¹⁰²

Studenti se rovněž zapojili do vývoje Ukrajinského pedagogického institutu. Samozřejmě svým způsobem. Byly okamžitě založeny dvě studentské organizace: *Studentská komunita* a *Akademický spolek*. Studentská komunita začala pracovat v září 1923, od začátku školního roku, kdy přišla většina studentů nově otevřeného institutu. Cílem studentské komunity bylo „sjednotit všechny ty, kteří studují na Pedagogickém institutu pro sebevzdělávání a přípravu na práci ve prospěch svého národa.“ V praxi společnost prosazovala organizaci soužití členů Společenství na principech sociální a komunální solidarity. Zohlednila také pomoc při akademických záležitostech a vzestup intelektuálního rozvoje svých členů. V prvních letech působení ve společnosti vykonávala velmi intenzivní kulturní a ekonomické

⁹⁹ Národní archiv v Praze, fond číslo 908, Ministerstvo zahraničních věcí - Ruská pomocná akce, ka 123, *odpověď Ministerstva zahraničních věcí na žádost Pedagogického ústavu o podporu na zajezd delegátů*.

¹⁰⁰ Národní archiv v Praze, fond číslo 908, Ministerstvo zahraničních věcí - Ruská pomocná akce, ka 123, *žádost o přidělení financování pro oddělení běloruských studií*.

¹⁰¹ ЗУБКО, Ольга. *Культурно-просвітницька діяльність викладацького складу УВПІ імені Михайла Драгоманова протягом 1923-1933 рр. (На прикладі Празького Історично-Філологічного Товариства)*, s. 70.

¹⁰² МІРНИЙ, *Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова*, s. 108.

aktivity. Mezi kulturní aktivity patří založení studentské vědecké knihovny, publikace časopisu Studentské komunity, účast a organizace práce na institučním nakladatelství Syach, spolupráce s Pedagogicko-filozofickou společností Skovorody v institutu apod. Práce ekonomické povahy spočívaly v finanční podpoře studentů institutu.¹⁰³

V důsledku konfliktů na základě politických názorů v Studentské komunitě došlo k rozdělení. Někteří studenti ji opustili a v březnu 1925 roku založili svoji vlastní pod názvem Akademická komunita. Do tohoto spolku se zapojila třetina studentů ze Studentské komunity. Ve staré Studentské komunitě byli preferováni studenti socialistických revolučních politických názorů, zatímco Akademická komunita kolem sebe shromáždila studenty pravicových politických názorů. Hlavním úkolem nově vytvořené organizace bylo starat se o čistě akademické zájmy svých členů. Právo pracovat ve vydavatelství Sijač přešlo výhradně do rukou nově vytvořeného spolku. Obecně platí, že dvě společnosti pracovaly, ačkoli nedlouhou dobu společně. Akademické komunitě se podařilo uspořádat publikaci vlastního časopisu, který trval krátkodobě kvůli nedostatku finančních prostředků. Samotný spolek netrval dlouho. Na podzim roku 1926 se činnost Akademické komunity skutečně zastavila. Vnitřní konflikty členů opět způsobily kolaps nové společnosti. Kromě toho většina členů prostě ztratila zájem o práci a rozvoj tohoto studentského spolku.

Všechny tyto události tak přežila pouze první společnost Studentská komunita, která v říjnu 1927 roku oslavila 4 roky od vzniku. Ale nebylo to nejlepší ani pro ni. Jádro spolku se skládalo hlavně ze starých zakládajících studentů a noví studenti zároveň přestali mít zájem o činnost společnosti. Spolu s omezením činnosti institutu se povinnosti společnosti samy snížily. Program stipendia spadl, až nakonec přestal existovat. Publikáční činnost postupně klesala a nakonec úplně skončila. Všechny tyto okolnosti vedly k tomu, že v roce 1932 došlo k zastavení činnosti samotné obce, ačkoli formálně existovala studijní iniciativa až do uzavření Ukrajinského pedagogického institutu v roce 1935.¹⁰⁴

¹⁰³ МІРНИЙ, *Український високій педагогічний інститут ім. М. Драгоманова*, s. 111.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 112.

3. Ukrajinské akademické spolky v meziválečném Československu

3.1. Ukrajinský akademický výbor jako základ veškeré ukrajinské vědy meziválečného Československa

Při pohledu na skutečnost, že Ukrajinský Akademický komitet, i když nebyl první vědeckou organizací Ukrajinců v Československu, je třeba především upozornit na něj. Ukrajinský akademický komitet (výbor) je vnímán jako samostatný orgán Historicko-filologické společnosti v Praze. Vznikl rozhodnutím zasedání Ukrajinské historicko-filologické společnosti v Praze dne 1. listopadu 1924. Organizace byla založena na podnět profesora Šulhina, který představoval ve společnosti zprávu o Organizaci ukrajinských vědeckých sil a Společnosti národů. Ukrajinský akademický komitet byl zřízen za účelem sjednocení ukrajinských vědců a jejich účasti na mezinárodní intelektuální spolupráci.¹⁰⁵

Účelem Ukrajinského Národního akademického výboru bylo:

- vytvořit buňku pro organizaci ukrajinských vědeckých sil, konkrétně podpořit vznik nových vědeckých institucí, podporovat již existující instituce a pomáhat ukrajinským vědeckým silám při plnění jejich vědeckých záměrů, starat se o národní vědecké kongresy, stejně jako o vědecké vydavatelství.
- vytvořit platformu pro šíření vztahů mezi ukrajinskými vědci a vědci v zahraničí, účastí na mezinárodních konferencích a publikacích ve vědeckých renomovaných časopisech zvláštností vývoje ukrajinské vědy.¹⁰⁶

Profesor O. Kolessa se stal předsedou komitetu a profesor O. Šulhin byl jmenován zástupcem. Výbor hrál mimořádně důležitou roli při organizaci a pořádání dvou ukrajinských vědeckých kongresů v říjnu 1926 a březnu 1932 v Praze, které se staly významnou událostí ve vědeckém životě ukrajinské emigrace.¹⁰⁷ Již velmi brzy založili vztah s Ženevskou komisí pro mezinárodní intelektuální spolupráci. V červnu 1926 se zástupci výboru zúčastnili mezinárodní

¹⁰⁵ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond 820, ka 53, *Přehled vzniku a vývoje Ukrajinské historicko-filologické společnosti v Praze, Основні постанови українського національного комітету при українському історично-філологічному товаристві в Празі*, s. 1.

¹⁰⁶ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond 820, ka 53, *Přehled vzniku a vývoje Ukrajinské historicko-filologické společnosti v Praze. Основні постанови українського національного комітету при українському історично-філологічному товаристві в Празі*, s. 1.

¹⁰⁷ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, fond 820, ka 72 a 73. *Příprava a průběh 1. a 2. ukrajinského sjezdu konaného v Praze.*

konference ve Varšavě. Spolupráce s Ženevskou komisí trvala až do roku 1934, dokud do Společnosti národů nepřijali Sovětský svaz. Do 31. května 1926 fungoval ukrajinský akademický výbor jako součást historicko-filologické společnosti, později jako nezávislá organizace. Obvykle byli všichni rektori Ukrajinské svobodné univerzity také předsedy akademického komitetu.

Problém nedostatku peněz pro financování vlastních projektů byl největší výzvou pro tyto organizace jako Akademický komitet. Zatím svými dary ukrajinská společnost dokázala udržet některé vědecké společnosti i jednotlivé akademiky. Komitet například přidělil finanční prostředky na cestu svých delegátů na mezinárodní studentské kongresy. Následně také zakoupil část archivu Svazu osvobození Ukrajiny, který byl následně převeden do Muzea osvobozenického hnutí Ukrajiny.¹⁰⁸

Ukrajinský akademický komitet vedle svého zakladatele Historicko-filologické společnosti zahrnoval skoro všechny ukrajinské vysoké školy a vědecké společnosti v Československé republice. Součástí komitetu byly Ukrajinská svobodná univerzita v Praze, Ukrajinská hospodářská akademie v Poděbradech, Vysoká pedagogická univerzita Drahoňanová, Ukrajinská akademie výtvarných umění v Praze, Historicko-filologická společnost, Vědecká společnost Ševčenko, Ukrajinský vědecký institut v Berlíně, Právnícká společnost v Praze, Svaz ukrajinských lékařů, Společnost příznivců knihy, Ukrajinská pedagogická společnost, Společnost ukrajinských ekonomů v České republice, Vědecká asociace.¹⁰⁹

V prvé řadě se jako vědecká reprezentativní národní organizace Akademický komitet staral o ochranu ukrajinských vysokých škol v České republice, kdy vyvstala otázka jejich odstranění, například během Velké hospodářské krize počátkem 30. let. Také Akademický komitet během své existence prokázal různé podporné aktivity. Jako organizace, která prezentovala ukrajinskou vědu v zahraničí, komitet jednal s různými vědeckými institucemi, účastnil se mezinárodních kongresových konferencí. Většinu věcí, které byly organizovány nebo probíhaly za účasti ukrajinské vědy v emigraci, podporoval Akademický komitet. Komitet se ve skutečnosti stal orgánem zabývajícím se všemi problémy, kterým čelila akademická obec Ukrajinců v meziválečném Československu.

¹⁰⁸ НАРІЖНИЙ, Симо́н. *Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*. Львів: НТШ, 2008. s. 195.

¹⁰⁹ Tamtéž. s. 194.

3.3 Založení Ukrajinské historicko-filologické společnosti.

Ukrajinská historicko-filologická společnost v Praze byla založena v 26. května 1923 při Ukrajinské svobodné univerzitě v čele s Dmytrem Antonovyčem. Měla přes šedesát členů, převážně z Československa, mezi ně patřili např. Oleksander Kolessa, Vasyl Bidnov, Symon Narižnyj, Stanislav Dnistrijanskij a další významní reprezentanti ukrajinské vědy. V roce vzniku byla Ukrajinská historicko-filologická společnost jedinou vědeckou ukrajinskou společností v Praze (jiné spolky, například lékařské a právnické se zaměřovaly více na profesionální zájmy svých členů). Společnost vydala pět svazků sborníků práce Ukrajinského Istoryčno-Filolohičnoho Tovarystva (1926-1944) a četné drobnější tisky, celkem sbírka tvořila přes šedesát titulů. Společnost uspořádala stovky vědeckých zasedání, její členové se účastnili mezinárodních vědeckých kongresů, včetně 1. mezinárodního sjezdu slovanských filologů v Praze roku 1929 a 2. mezinárodního sjezdu slavistů ve Varšavě roku 1934. Společnost zanikla roku 1945 a po válce nakrátko obnovila svou činnost v Mnichově pod vedením Volodymyra Ščerbakivského.¹¹⁰

Ukrajinská historicko-filologická společnost byla založena poměrně pozdě v porovnání s jinými spolky ukrajinských emigrantů v Praze. Myšlenka vytvořit nějaký vědecký spolek byla ještě ve Vidni, kdy byla založena Ukrajinská svobodná univerzita. Ale k tomu došlo jenom v Praze. 30. května 1923 skupina ukrajinských profesorů (D. Antonovič, D. Dorošenko, O.Kolessa a další) filozofické fakulty USU po fakultním zasedání rozhodla o vytvoření Ukrajinské historicko-filologické společnosti. Ve stejný den bylo zvoleno prezidium a předsedou se stal D. Antonovič. Také vyhlásili den 7. června 1923 dnem prvního veřejnostního zasedání. Spolu s tím rozhodli, že je nutné dát o sobě vědět akademické obci v Praze¹¹¹.

Podle stanovy měla společnost v "plánu pěstování ukrajinské vědy a kultury", což v širším rámci znamenalo historický a filologický výzkum, vedení přednášek a rozhovorů, organizaci sjezdů ukrajinských učenců, exkurzí a vědeckých vyjezdů, vydávání vědeckých periodických a neperiodických publikací, udržování knihoven, muzeí a vědeckých kabinetů,

¹¹⁰ VEBER, Vaclav a kol. *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945 (sborník studií)*. Praha: FF UK. 1993.

¹¹¹ НАРІЖНИЙ, *Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*, s. 197.

udržování vlastního knihkupectví, tiskárny, litografie a knihovní dílny, zatímco peníze, které budou vydělány s pomocí těch položek budou použité na cíle vědecké.¹¹²

Za zmínku stojí také další malý detail. Zároveň byl v té době v Praze Mychajlo Hruševskij, první prezident Ukrajinské lidové republiky, jeden z nejvýznamnějších ukrajinských historiků 20. století a moderní doby jako celku. Abychom pochopili důležitost této osoby, lze ji snadno porovnávat s T.G.Masarykem. Mimochodem se osobně znali a dopisovali si. Byl to muž, který v době ukrajinské národní revoluce v letech 1917-1918 vedl vládu, byl to historik prvotřídní, který měl pozoruhodnou zkušenost ve studiu ukrajinských dějin od doby středověku až po jeho současnost. Je třeba připomenout, že Mychajlo Hruševskij měl přímý vztah, byl dokonce mezi zakladateli první ukrajinské vysoké školy v emigraci – Ukrajinské svobodné univerzity. A proto vzniká logická otázka: proč společnost, jejíž směřování byla téměř úplně historická, vedl právě Dmytro Antonovič?

Nicméně kvůli rozdílům v názorech na strukturu a úkoly univerzity (jde o Ukrajinskou svobodnou univerzitu) a činnost Ukrajinců v Praze M. Hruševskij rezignoval. Bohužel konkretizovat výše uvedené rozpory není možné. Podle Symona Narižného z toho vyplývá, že Hruševskij nabídl model „úplně volné“ univerzity bez povinného systematizovaného programu, vědecké kvalifikace učitelů a tak dále.¹¹³ A za podmíněk, jak již bylo uvedeno výše, že většina Ukrajinců chtěla vybudovat akademické vzdělání založené na západních modelech. Nicméně toto tvrzení může být také poněkud pochybné vzhledem k dalším Hruševského obviněním profesorů Ukrajinské svobodné univerzity z jejich nízké profesionální úrovně. Samozřejmě se tato slova týkala i historických organizací, které vznikly v Praze. Není náhodou, že Hruševskij nebyl ani členem ukrajinské Historicko-filologické společnosti. Mělo by být zřejmé, že jeho autoritativní místo v Praze bylo obsazeno dvěma historiky - D. Antonovyčem a D. Dorošenkem.¹¹⁴

Mezitím se první zasedání uskutečnilo už 7. června 1923 a účastnilo se ho asi 60 členů a hostů. Během něj vyslechli dvě přednášky, prof. D. Dorošenka *Paměti O. Levickeho a I. Katanina*, dále přednášku prof. V. Bidnova *Усне повествование запоррожца Н. Коржа та його походження и значення*. Přednáška prof. D. Antonovyče byla odložena na druhé zasedání. Už po 1. setkání se ke společnosti připojilo 11 nových členů.

¹¹² Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR fond 820, ka 53, *Stanovy ukrajinské historicko-filologické společnosti v Praze*.

¹¹³ УЛЬЯНОВСЬКИЙ, *Чому не було створено «празької історичної школи» М.Грушевського?*. s. 210.

¹¹⁴ Tamtéž. s. 213.

Týden poté, 13. června, se konala 2. schůzka spolku. Zde došlo k přednášce prof. D. Antonovyče *Хто був будівничим братської церкви у Львові (Kdo byl stavitelem bratrské církve ve Lvově)* a referátu prof. O. Kolessy *Городище та городиські рукописи XII – XVI ст (Horodyšče¹¹⁵ a horodyské rukopisy XII - XVI století)*. Během druhého zasedání se připojilo dalších sedm nových členů a bylo zvoleno stálé prezidium: předsedou se stal prof. D. Antonovyč, místopředsedou prof. O. Kolessa a tajemníkem V. Bidnov.¹¹⁶

První rok se s každým novým zasedáním počet členů společnosti zvyšoval. Společnost se od začátku snažila shromážďovat v Praze aktivní složky ukrajinské emigrace, které vědecky pracovaly v historicko-filologickém odvětví. Hlavní skupinou ve spolku byli profesori Filozofické fakulty USU, ale spolu s nimi se k činnosti připojili vědci z Právnické fakulty, kteří se zabývali historiografií. Když se Ukrajinská historicko-filologická společnost stala známější pro veřejnost, ke spolupráci se připojili i někteří profesori z Ukrajinské Hospodářské akademie v Poděbradech a Pedagogického institutu Dragomanova. Dveře společnosti byly otevřeny i pro mládež, která absolvovala vysoké školy v Československu¹¹⁷.

Jen v prvním roce své existence a práce od 30. května 1923 do 31. května 1924 měla Ukrajinská historicko-filologická společnost v Praze jedno volební a 18 vědeckých setkání, včetně každoročního, na nichž bylo přečteno 24 referatů.¹¹⁸

Stát se členem společností bylo možné na setkáních. Tam se to rozhodovalo s pomocí tajných voleb již přijatých členů. Členové spolků se rozdělovali na řadné členy a vědecké pracovníky. Během prvních 5 let se počet členů stále zvyšoval a do roku 1932 jich bylo až 60.¹¹⁹ Počet profesorů a docentů z ukrajinských vysokých škol byl ve společnosti největší. Také se ke spolku připojili učitelé gymnázií, hlavní ředitel Muzea vědecké společnosti Ševčenka a pracovníci různých vědeckých směrů, kteří nebyli spojeni s výzkumnými institucemi v Praze a etc. Samozřejmě byl počet historiků ve spolku největší, většina z nich zkoumala dějiny Ukrajiny.

¹¹⁵ město v Čerkaské oblasti na Ukrajině

¹¹⁶ НАРІЖНИЙ, Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами, s. 197.

¹¹⁷ НАРІЖНИЙ, Симон. 15 літ діяльності історично-філологічного товариства в Празі (1932-1938). Прага, 1940. s. 4.

¹¹⁸ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR fond 820, ka 53, Zpráva o činnosti ukrajinské historicko-filologické společnosti v Praze.

¹¹⁹ УЛЬЯНОВСЬКИЙ, Василь. Українська наукова та культурницька еміграція у Чехо-Словаччині між двома світовими війнами. Dostupné online: <http://litopys.org.ua/cultur/cult25.htm> [cit. 18.12.2019]

Uspořádání a činnost spolku byly pod vedením členů hlavní rady, kteří se během 15 let její existenci téměř nezměnili. Do konce roku 1928 v radě spolku zůstávali lidé, kteří byli zvoleni na dobu založení. Během 15 let byl *ředitelem* D. Antonovyč, který spolu s *mistopředsedou* O. Kolessou podporoval organizaci a celou vědeckou činnost různými akcemi. Díky jejich vytrvalosti a horlivosti v čase složitých a nepříznivých emigračních okolností společenství neslábla, ale naopak se rozvíjela a odvedla obrovskou vědeckou práci. V roce 1929 z Prahy odjel V. Bidnov a následným *tajemníkem* byl zvolen S. Narižny, který byl na této pozici do konce existence spolku. Do roku 1933 koncil zahrnoval 3 pozice, pak byla vytvořena další pozice - *pokladníka*, s funkcemi, které předtím zastával tajemník. Prvním pokladníkem se stal prof. A. Artymovych (1933-1935), po něm prof. F. Sljusarenko¹²⁰.

Koncil jako řídicí orgán spolku téměř nefungoval, protože všechny záležitosti obvykle zvažovali spolu na setkáních společnosti. Kromě toho díky soustředění jenom na vědeckou činnost, neměla historicko-filologická společnost na starosti nic jiného, kromě snah vylepšit ukrajinskou akademickou obec v Praze. Obecně se dá říci, že spolek se vědomě vyhýbal jiným záležitostem kromě vědy. Co se týká členů koncilu, každý plnil své vlastní funkce. Předseda vedl zasedání, prezentoval spolek na veřejnosti a vcelku se staral o zájmy společnosti. Tajemník, kromě sestavování protokolů, měl připravovat a svolávat setkání, vést korespondenci a také spolu s předsedou i vydavatelství. Pozice pokladníka byla celkem jednoduchá, protože spolek neměl v oběhu velké peníze. Členské příspěvky, které spolek dostával, byly velmi malé, stejně tak i výdaje. Proto roční finanční správu sestavovali obvykle před posledním spolkovým setkáním v roce. Finanční komise prováděla kontrolu správy během půlhodiny přímo na shromáždění. V komisi zasedali dva členové, kteří se měnili každý rok.¹²¹

Život a činnost spolku během doby své existence nebyly příliš rozmanité. Od začátku zastávala společnost zvláštní místo v ukrajinské Praze, ukazovala své funkce a prováděla je. Bez velké finanční podpory nemohli členové spolku zamýšlet širší plány.

Základní úlohou jejich práce bylo organizování schůzek, na kterých četli příslušní členové své referáty. Potom být měly informace mluvčích prodiskutované mezi členy spolku. To se dělalo s účelem prokázání nebo vyvrácení vědeckých pozic. Některá témata vyvolávala i několik vědeckých referátů a někteří mluvčí s pomocí jejich prací vytvářeli také, kromě obvyčejné diskuse, celou řadu "kontr-referátů". Zatím ty nejlepší pak posílali do tisku. Zasedání

¹²⁰ НАРІЖНИЙ, *Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*. s. 199.

¹²¹ Tamtéž. s. 199.

spolku byla obvykle otevřená pro veřejnost spolu s tím, že všichni hosté se mohli zúčastnit každé diskuse, ale představovat vědecké zprávy měli možnost jen členové spolku.¹²²

Během prvních několika let se každého zasedání zúčastnilo 25 stálých členů. Samozřejmě bylo také provedeno několik zasedání, která navštívily stovky lidí. Pak se po roce 1930 počet Ukrajinců v Praze stále zmenšoval a množství návštěvníků kleslo také. Nejvíce byli mezi hosty studenti vysokých škol, kteří měli zájem o práci konkrétních historiků a diskusi s nimi. Informace každému členovi o dalších schůzích a jejich program rozesílal tajemník pomocí speciálních dopisů. Také byl připravován plakát s informací a programem i pro veřejnost.

Ročně společnost prováděla kolem 25 setkání. Každé z nich, kromě speciálních, se konalo každé úterý v odpoledních hodinách. Co se týka místa uskutečňování zasedání, od začátku s tím měl spolek problém. Místo se po celou dobu měnilo, například Karolinum, Klementinum atd. Jenom v listopadu roku 1934, díky ředitelovi semináře germanistiky prof. J. Jankoví, dostala Ukrajinská historicko-filologická společnost možnost využívat místnost semináře germanistiky. Potvrzení o tom spolek také dostal od kolegia profesorů Filozofické fakulty UK.¹²³ Vcelku za 15 let společenství provedlo 404 vědecká setkání, kde bylo přečteno a diskutováno 611 referatů, 24 až 57 ročně.¹²⁴

Za účelem rozšíření své činnosti na jiné středisko ukrajinské emigrace v Poděbradech společnost zorganizovala v červnu roku 1923 veřejnou vědeckou schůzku. Řídil ji doc. M. Levycky¹²⁵. Setkání se zúčastnilo kolem 40 lidí, ale další setkání se již neuskutečnila. Spolu s tím bohužel nedošlo k organizaci stálých prohlídek spolků různých kulturních památek. Za celou dobu měl spolek jenom několik takových prohlídek. Každá z nich se konala vždy v Praze (na Bílé Hoře, prohlídka na Hradčanech a seznámení s archeologickými výkopy a prohlídka výstavy *Jeskyně Domica, sídliště neolitického člověka*.)¹²⁶

¹²² УЛЬЯНОВСЬКИЙ, Василь. Українська наукова та культурницька еміграція у Чехо-Словаччині між двома світовими війнами. Online: <http://litopys.org.ua/cultur/cult25.htm> [cit. 18.12.2019]

¹²³ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR fond 820, ka 53, *poděkování ředitelovi semináře germanistiky prof. J.Jankovu od jména společnosti ze dne 6.11.1934.*

¹²⁴ НАРІЖНИЙ, 15 літ діяльності історично-філологічного товариства в Празі (1932-1938), s. 6.

¹²⁵ Modest Pilipovič Levytskyi (13. Července 1866 - 18. července 1866), ukrajinský spisovatel, kulturní postava, učitel, doktor a diplomat. V letech 1922-27 - doktor a učitel v Ukrajinské hospodářské akademie v Poděbradech.

¹²⁶ НАРІЖНИЙ, Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами, s. 201.

V posledních letech působení společenství zaznamenala potíže své činnosti v důsledku odchodu mnoha aktivních členů z Prahy a České republiky obecně. Ale dokonce v posledních letech, kdy počet pražských členů výrazně poklesl, společnost pokračovala ve své práci. Zasedání společnosti pokračovala stejně jako v prvním roce založení. Co se týče počtu uskutečněných schůzek a jejich pravidelnosti, dá se říci, že Historicko-filologická společnost v Praze je jednou z prvních mezi takovými ukrajinskými organizacemi, a to nejen v emigraci, ale také v ukrajinských zemích a do té době obecně.¹²⁷

Historicko-filologická společnost se účastnila různých národních kulturních oslav a jubilejí ukrajinských vědeckých institucí a jednotlivých osobností. Společnost také uspořádávala své vlastní setkání při příležitostech významných kulturních akcí. Taková zvláštní setkání byla věnována vzpomínce na jejich zemřelé členy M. Levitskeho, M. Hruševskeho, P. Kulisha, V. Bidnova a dalších. Na těchto memorabilních schůzkách byly obvykle čteny vzpomínky na zemřelé osoby a hodnotily přínos jejich výzkumu pro společnost a vědu. Obvykle byla místnost, kde se schůzka konala, vyzdobena portréty těch osob, které byly zmíněny. Zvláště slavnostně při zvláštních setkáních společnost slavila výročí mimořádných událostí. Například 150. výročí zničení Záporožské Síče, desáté výročí založení ukrajinských univerzit v Kamence-Podolském a Poltavě, 30. výročí založení Revoluční ukrajinské strany (Револуційна українська партія, РУП) apod. Každý rok sdružení věnovalo alespoň jedno setkání Tarasu Ševčenkovi^{128 129}.

Během 15 let byla na setkáních společnosti hodnocena řada zpráv různých vědeckých směrů různých autorů. Zprávami, které byly na setkáních přečteny, byly obvykle historické průzkumy nebo eseje z větších monografií. Často tyto referáty působily jako recenze nových publikací, které byly v té době publikovány. Nicméně nejčastějšími tématy referátů byly samostatné otázky, na nichž členové společnosti pracovali. Tak různé otázky o historii Ukrajiny a ukrajinské historiografie zvýraznili v referátech M. Antonovič, V. Bidnov, L. Dorošenko, B. Krupnickij, O. Lotockij, S. Narižnij, M. Slavinskij, P. Fedenko a další; na témata vojenské historie četl V. Petriv; na témata ekonomické historie V. Sadovskij; vzdělávání S. Siropolko;

¹²⁷ НАРІЖНИЙ, *Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*, s. 202.

¹²⁸ Taras Hryhorovyč Ševčenko (ukrajinsky Тарас Григорович Шевченко) (9. března 1814 Morynci, dnes Čerkaská oblast Ukrajiny – 10. března 1861 Petrohrad, Rusko) byl ukrajinský básník a výtvarný umělec, jeden s zakladatelů moderní národní literatury, symbol země a ukrajinské kultury. Jeho pomníky stojí v mnoha ukrajinských i světových městech.

¹²⁹ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, fond 820, ka 53. *Slavnostní akademii k oslavě výročí úmrtí Tarase Ševčenko*.

práva A. Jakovliv; světových dějin K. Loskij, O. Šulhyn a tak dále.¹³⁰ Setkání se samozřejmě dotýkala i problematiky literatury, lingvistiky, klasické filologie, umění, filozofie, archeologie a pomocných věd historických. Dokonce i odborníci na klasickou filologii nebo filozofii z větší části vybírali témata související s jejich oborem, ale nahlíželi i přes hranici ukrajinských dějin. Navzdory tomu byly ukrajinské studie a historie Ukrajiny mezi členy společnosti z velké části nejoblíbenější. Můžeme říci, že témata ukrajinského studia jsou hlavním předmětem vědecké práce členů společnosti.¹³¹

Významnou iniciativou Ukrajinské historicko-filologické společnosti bylo zřízení Ukrajinského akademického komitétu (1924–1940) v listopadu 1924, který byl založen v Praze jako organizace sdružující všechny ukrajinské vysoké školy a vědecké spolky působící v Československu. Kromě nich ještě zastřešoval Vědeckou společnost Tarase Ševčenko ve Lvově a Ukrajinský vědecký institut v Berlíně. Až do roku 1926 byl komitét součástí Ukrajinského historicko-filologického spolku jako jeho autonomní orgán, poté se osamostatnil. Iniciátorem jeho založení byl Oleksander Šulhyn.¹³²

Cílem komitétu bylo vytvořit buňku pro organizaci veškeré činnosti ukrajinských vědeckých sil, spolupracovat se stávajícími ukrajinskými institucemi a zakládat nové, umožnit navázání kontaktů mezi ukrajinskými učiteli a zahraničními badateli prostřednictvím účasti na mezinárodních kongresech a publikaci výsledků ukrajinské vědy v zahraničních publikacích.¹³³

3.2.1 Vědecká činnost na konferencích a kongresech

Kromě práce na setkáních zahájila Historicko-filologická společnost účast na různých vědeckých konferencích. Spolek učinil v tomto směru velký pokrok. Jeho členové se účastnili různých kongresů, mezi nimi i slovanských, evropských a spolu s tím i světových. Mezi nimi můžeme připomenout Kongres slovanských geografů a etnografů v Praze, Varšavě, Belgorodu a Sofii, Mezinárodní archeologický kongres v Berlíně, první mezinárodní kongres slovanských

¹³⁰ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, fond 820, ka 53. *Seznam referátů čtené na Ukrajinské historicko-filologické společnosti v Praze v letech 1923-1938.*

¹³¹ НАРІЖНИЙ, *Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*, s. 203.

¹³² Speciální sbírky Slovanské knihovny, Ukrajinský akademický komitét (1924–1940). Dostupné online: <http://sbirkysk.nkp.cz/index.php?page=sbirky&id=28> [cit. 18.12.2019]

¹³³ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond 820, ka 53, *Přehled vzniku a vývoje Ukrajinské historicko-filologické společnosti v Praze, Основні постанови українського національного комітету при українському історично-філологічному товаристві в Празі*, s. 1.

filologů v Praze, Sedmý mezinárodní kongres filozofů v Oxfordu roku 1930, Mezinárodní kongres lidového umění v Belgii, Druhý kongres klasické filologie slovanské Praze, Druhý mezinárodní jazykový kongres v Ženevě, Patnáctý mezinárodní archeologický kongres v Paříži, Hegelský kongres v Berlíně, Sedmý mezinárodní kongres historiků ve Varšavě, Druhý slovanský kongres ve Varšavě, Šestnáctý antropologický kongres a tak dále.¹³⁴

Když se konaly v Praze kongresy, vždy se na nich podílela většina členů spolků. V případech, kdy kongresy probíhaly v zahraničí, je navštívili jen dva, tři nebo dokonce i jeden zástupce (nejčastěji prof. Ščerbakivskij). Každý z nich samozřejmě demonstroval prezentaci své práce jménem spolku. Prezentace obsahovaly zpravidla referáty, které byly na schůzích zvažovány dříve.

Důležitým milníkem ve vývoji byla účast společnosti v organizaci a práci obou ukrajinských vědeckých kongresů v Praze¹³⁵. Pro první kongres, který se konal ve dnech 3. až 7. října 1926, předseda společnosti prof. Antonovič připravil organizační plán kongresu a členové společnosti byli zodpovědní za historicko-filologickou část.¹³⁶ Podobně, pouze v mnohem větším rozměru, byla účast spolku v organizaci Druhého ukrajinského vědeckého kongresu. Ten se uskutečnil v Praze 20. - 23. března 1932. Společnost na svém zasedání projednávala všechny důležité aspekty organizace kongresu, jeho úkol, strukturu, čas konání a tak dále. Převzala také organizaci celé historicko-filologické sekce.¹³⁷ Kongresu se zúčastnil I. Rakovský, zástupce vědecké společnosti Ševčenka ze Lvova a prezentoval projev o národnosti Ukrajinců.¹³⁸

O dlouhodobé práci Ukrajinců v Československu se ve svých pamětech rozsáhle zmínila aktivní účastnice již zmíněných událostí, profesorka pedagogiky Ukrajinského pedagogického institutu Sofie Rusová: *„Pokud by naše pražská emigrace byla viněna za to, že v Evropě nevyhrála určitou politickou pozici a neprokázala požadovanou politickou činnost, nelze popřít, že díky materiální pomoci vlády České republiky byla vyznamenána svou kulturní tvorbou a získala čest naší vědy tím, že se účastnila různých vědeckých kongresů v Berlíně,*

¹³⁴ УЛЬЯНОВСЬКИЙ. Українська наукова та культурницька еміграція у Чехо-Словаччині між двома світовими війнами. Dostupné online: <http://litopys.org.ua/cultur/cult25.htm> [cit. 18.12.2019]

¹³⁵ НАРІЖНИЙ, 15 літ діяльності історично-філологічного товариства в Празі (1932-1938), s. 6.

¹³⁶ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, fond 820, ka 53. Zpráva o činnosti společnosti za třetí rok od 31.05.1925 do 31.05.1926. s. 10.

¹³⁷ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, fond 820, ka 53. Zpráva o činnosti společnosti v letech 1931-1932. s. 4

¹³⁸ САВЕНКО, Тетяна. Міжнародна наукова діяльність членів НТШ У Міжвоєнний період. Наукові записки: Серія "Історія" s. 42.

Stockholmu, Praze, Ženevě, Heidelbergu, Římu a dalších městech. Ukrajinská emigrace ... podle mého názoru, využila... pomoci co nejlíp, aby mohla vyzdvihnout ukrajinskou kulturu.“

139

3.2.2 Publikační činnost

Největším problémem ukrajinských emigrantů byl nedostatek finančních prostředků. V tomto případě se vědci mohli spolehnout jen na sebe. Za těchto okolností téměř všechna výzkumná střediska měla problémy s vydáváním vlastních děl, proto se společnost od prvního roku svého založení starala o organizaci svého vlastního nakladatelství. Stalo se to díky příspěvkům členů společností a darům z jiných zdrojů. Do roku 1939 vyšly 2 díly.

Nejdůležitější publikace může být považována za sbírku referátů, které byly čteny na setkáních společnosti během její existence. Na konci prvního roku existence ve společnosti se objevila myšlenka vydat takovou sbírku. Společnost prokázala kvalitní vědeckou práci, proto bylo rozhodnuto, že se obrátí na Ministerstvo školství Československa a požádá o finanční pomoc na tisk první sbírky společnosti. Ministerstvo se s rukopisem seznámilo a přidělilo peníze na vydání první sbírky Ukrajinské historicko-filologické společnosti.

První díl byl vtištěn ve státní tiskárně v Praze v roce 1926. Zahrnuje referáty přečtené na setkáních z let 1923-24. Také v prvním dílu byly publikovány referáty za první rok působení společnosti (dod.1), základní informace a počet jejích členů.¹⁴⁰ Vytisknutí prvního dílu stálo společnost 18 865 Kč, které zůstaly jako dluh. Společnost dlužila tomuto státnímu tisku několik let (celkem 16 splátek). Společnost využívala systém dotací od Ministerstva školství pro splácení dluhu, proto část peněz (5000 Kč) společnost dostala jako podporu od samotného Ministerstva školství. Dluh byl nakonec uhrazen až v roce 1930.¹⁴¹ V nákladu 500 kopií byly rozdány na schůzi 23. února 1926 přítomným členům a poté poslány všem ostatním. Kromě toho byly kopie zaslány na Akademii věd v Kyjevě, do Vědecké společnosti jména Ševčenka

¹³⁹ РУСОВА, Софія. Мої спомини. Львів, 1937. s. 41.

¹⁴⁰ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, fond 820, ka 53. Zpráva o činnosti společnosti za druhý rok od 30.05.1924 do 31.05.1925. s. 8.

¹⁴¹ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, fond 820, ka 53. Zpráva o činnosti společnosti za druhý rok od 30.05.1924 do 31.05.1925. s. 7.

ve Lvově, do knihoven Českého národního muzea v Praze a různým jednotlivcům z Československa, Ukrajiny, Polska, Haliče, redakcím některých vydavatelství atd.¹⁴²

Druhý díl (dod.2), který byl vydán na počest 60. výročí předsedy sdružení prof. D. Antonoviče, se objevil v tisku již v roce 1939. Díky pomoci Knihovny S.Petlury v Paříži a Ukrajinského vědeckého institutu ve Varšavě se platba za publikování toho dílu usnadnila. Publikace obsahuje následující práce.¹⁴³

Z obsahu je okamžitě zřejmé, že většina vědeckých materiálů se týká historie a filologie Ukrajiny. Historici společnosti se zabývali studiem dějin kozáků a Kyjevské Rusi a spolu s filology analyzovali vývoj kultury a literatury 19. století. Kromě těchto dvou dílů vydala společnost řadu samostatných prací svých členů, každou v počtu 50-100 výtisků.

Společnost šířila své vydání prostřednictvím literárních směnárů Ukrajinské Svobodné univerzity a částečně prostřednictvím směnárů Ukrajinského vědeckého Institutu v Berlíně¹⁴⁴. Výměna publikací přispěla k doplnění knihovny společnosti. Ale přesto mohla být knihovna založena již druhý rok existence z darovaných knih. A poměrně rychle se počet knih, článků a časopisů rozrostl na několik tisíc výtisků.

V podstatě vydavatelství nemohlo poskytnout nejmenší potřeby tisku společnosti. Proto referáty a články členů společnosti byly vytištěny všude tam, kde se objevila příležitost. Z větší části v emigračních časopisech nebo v zahraničí. Značná část z nich byla také tištěna ve Lvově a dokonce i v sovětských akademických publikacích. Někteří členové publikovali své abstrakty jako součást svých větších děl. Například,

- D. Antonovič, 300. let ukrajinského divadla (Praha, 1925), Malířské umění T. Ševčenka, (Varšava – Lvov, 1937);
- L. Biletskyj, Základy ukrajinské literární kritiky, (Praha)
- D. Dorošenko, Z historie ukrajinského politického myšlení během světové války, (Praha, 1936)

¹⁴² Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, fond 820, ka 53. *Zpráva o činnosti společnosti za třetí rok od 31.05.1925 do 31.05.1926.* s. 8.

¹⁴³ НАРІЖНИЙ, *Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*, s. 207.

¹⁴⁴ Ukrajinský vědecký institut v Berlíně je vědecká instituce založená v roce 1926 z podnětu Hejtmana Pavla Skoropadského, podporovaného generálem V. Grenerem. Úkolem ústavu bylo šířit informace o Ukrajině a ukrajinském lidu mezi Němci (včetně vědeckého světa), studium vztahů Ukrajiny se západními zeměmi, zejména s Německem, v minulosti i současnosti a pomoci ukrajinským studentům a vědcům ve svých studiích a pokusech.

- S. Siropolko, Dějiny vzdělávání na Ukrajině, (Lvov, 1937)
- V. Sičynskij, Historie ukrajinské rytiny 16. a 18. století, (Lvov, 1937)
- S. Smal-Stockyj, Vývoj názorů na rodinu slovanských jazyků, (Varšava, 1934)
- A. Jakovliv, Vliv staročeského zákona na zákon ukrajinský během lítevéského období 15.-16. století (Praha, 1929), Ukrajinsko-moskevské smlouvy ze 17.-18. století (Varšava, 1934).¹⁴⁵

Druhá polovina 30. let ukázala, že aktivity společnosti začaly mírně klesat. Důkazem toho jsou výroční zprávy společnosti za dané období. Například za dva roky 1938 - 1940 se uskutečnilo pouze 16 setkání a počet akademiků, kteří zůstali v Praze a podíleli se na práci společnosti, se snížil na 20.¹⁴⁶

Avšak činnost společnosti v posledních letech je patrná zejména při revitalizaci jejích publikací, která se obnovila v roce 1939. Díky velké péči prof. Antonovyče a dalších členů společnosti bylo možné publikovat III. a IV. díly sbírek referátů a celkový počet všech jednotlivých publikací dosáhl 65 položek.¹⁴⁷ Tyto publikace jsou důkazem významné práce ze strany jednotlivých členů společnosti, ale zároveň významným příspěvkem k celkovému vývoji ukrajinské vědy v emigraci. „*Nebylo by přehnané tvrzení,*“ napsal S. Narizhnyj, „*že téměř všechno z oblasti historicko-filologických věd, které se v těchto letech objevilo v Praze, bylo převážně předmětem zpráv a diskusí v Historicko-filologické společnosti. Práce členů společnosti se v této době objevily téměř ve všech ukrajinských časopisech*“.¹⁴⁸

¹⁴⁵ НАРІЖНИЙ, Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами, s. 209.

¹⁴⁶ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, fond 820, ka 53. Zpráva o činnosti společnosti během 1938-1940. s. 1.

¹⁴⁷ ВІДНЯНСЬКИЙ, Степан. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921-1945). Київ, 1995. s. 53.

¹⁴⁸ НАРІЖНИЙ, Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами, s. 208.

3.3 Spolek a Muzeum osvobozenického boje Ukrajiny v Praze

V letech 1917-1919 byla na ruinách Ruské a Rakousko-uherské říše vytvořena na krátkou dobu Ukrajinská lidová republika, ale v nerovném boji za její existenci Ukrajinci byli poraženi. Kvůli tomu se po událostech první světové války Praha stala nejvýznamnějším centrem ukrajinské politické a vědecké emigrace. Přicházeli lidé, kteří nechtěli nebo nemohli žít na východní Ukrajině, která po tu dobu byla pod vedením bolševiků, ani na Západní Ukrajině v území které bylo rozděleno mezi Polsko a Rumunsko. A jen málokdo se mohl vrátit do své vlasti, protože ve své rodné zemi na ně čekali nevyhnutelné represe: věznice, tábory a možná i smrt. Většina uprchlíků pevně věřila, že jejich emigrace byla pouze dočasná, že ukrajinský lid by byl v blízké budoucnosti osvobozen od zajetí ostatních a ideály, pro které bojovali, by se staly skutečností. A proto se chtěli vrátit se značným množstvím práce získaným v cizí zemi formou nových poznatků, vědeckých prací, uměleckých děl, novin, časopisů a hlavně dokumentů o neustálém boji za osvobození Ukrajiny¹⁴⁹.

Jednou z nejvýznamnějších ukrajinských vědeckých, vzdělávacích a kulturních institucí, které se v Československu založily a působily v meziválečném období, bylo Muzeum osvobozenického boje Ukrajiny v Praze, jehož založení bylo iniciativou Ukrajinské svobodné univerzity v Praze. Realizace plánu byla dána skupinou prominentních ukrajinských učenců a veřejných osobností v čele se známým chemikem Ivanem Gorbačevským a již známým Dmytrem Antonovyčem. Účelem společnosti bylo prozkoumat vše, co se týká boje za osvobození, soustředěním, držení, popisováním všech předmětů a materiálů souvisejících s tímto bojem a umožněním vědecké práce na tomto základě.¹⁵⁰

Za tímto účelem by společnost měla a) vytvořit a udržovat muzeum-archiv, který shromažďuje všechny hmotné památky ukrajinského osvobozenického boje, tisky, dokumenty, obrazy, fotografie, zbraně a uniformy, pomníky související s událostmi a osobami a obecně všechny materiály a předměty, které se vztahují k historii tohoto boje a mají historickou nebo uměleckou hodnotu; b) organizovat představení těchto památek; c) zřídit a udržovat v muzeu místo pro vědecké studium a využívání sbírek; d) organizovat populární vědecké prezentace; e) vydávat katalogy, časopisy, knihy a reprodukce. Společnost by také mohla nabývat majetek jako právnická osoba, což bylo jedním z nejdůležitějších bodů, protože vedení společnosti

¹⁴⁹ МУШИНКА, Микола. *Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси*. Київ, 2005. s. 19.

¹⁵⁰ Národní archiv, fond 908, Ukrajinské muzeum v Praze, *Stanovy Muzea osvobozenického boje Ukrajiny*, s. 1

plánovalo v Praze vytvořit Ukrajinský dům a soustředit všechny aktivity muzea.¹⁵¹ V září 1934 společnost změnila svou stanovou a přidala několik funkcí souvisejících s záležitostmi uzavření společnosti a položku, která označila výstavbu nebo nákup *Ukrajinského domu* za účelem jeho použití pouze jako muzejního prostoru.¹⁵²

Aby to bylo možné realizovat, byla zapotřebí nezávislá instituce, v níž by se soustředil materiál o národně osvobozené válce ukrajinského lidu z celého světa. Takovou institucí bylo Muzeum osvobozené války Ukrajiny v Praze. Byla to nejmladší instituce ukrajinské politické emigrace v Československu. Muzeum bylo založeno v květnu 1925 z iniciativy profesorů Ukrajinské svobodné univerzity, především profesora dějin umění Dmytra Antonoviče, který byl jeho stálým ředitelem od založení až do smrti.¹⁵³ Akademik I. Horbačevskij koncem května 1925 diskutoval o založení muzea se zástupci českých úřadů. Českou vládu zastupovali ministr zahraničí V. Girs a ministerský poradce Z. Zavázal.¹⁵⁴ Oni se dohodli na založení ukrajinského muzea na dobrovolném základě, hlavně bez státních dotací. To umožnilo skupině ukrajinských vlastenců, kteří byli v exilu, začít sbírat materiály a zpracovávat budoucí stanovou *Muzea osvobozené války Ukrajiny*. Na otázku „co a jak se musí shromažďovat?“ Dmytro Antonovič již na prvním zasedání přípravného výboru společnosti odpověděl takto: „Je nutné shromáždit všechno, protože to, co se může zdát zcela zbytečné a nevýnosné, může mít někdy velkou důležitost a hodnotu“.¹⁵⁵

Oficiálním vlastníkem Muzea osvobozené války Ukrajiny se stala Společnost stejného jména, jejíž shromáždění se konalo 23. května 1925. Předsedové společnosti od doby svého založení až do dubna 1945 byli profesory Ukrajinské svobodné univerzity. Mezi nimi Ivan Horbačevskij, Stepan Smal-Stotský, Andrij Jakovliv¹⁵⁶ a Dmytro Doroshenko. Prvními exponáty tvořícími základ fondů muzea byly materiály vojenských táborů ukrajinských válečných zajatců v České republice, Polsku a Rakousku. Kromě toho knihy, časopisy, mapy, umělecká plátna, vojenské vlajky, písemné dokumenty apod. přinesené z domova ukrajinských

¹⁵¹ Národní archiv, Ukrajinské muzeum v Praze, fond 922, ka 1, *Stanovy Muzea osvobozené války Ukrajiny*, s. 1

¹⁵² Národní archiv, Ukrajinské muzeum v Praze, fond 922, ka 1, *Změna stanov spolku Muzea osvobozené války Ukrajiny*.

¹⁵³ Вісті Музею Визвольної Боротьби України. Прага, ч. 1, s. 1

¹⁵⁴ Zeno Zavázal (12. 4. 1881, Kunovice u Uherského Hradiště – 12. 9. 1934, Písek) - generální konzul v Drážďanech. Významně se zasloužil i o podporu ruské a ukrajinské emigrace v ČSR. Dostupné online: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/zavazal_zeno.html [cit. 18.12.2019]

¹⁵⁵ МУШИНКА, *Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси*, s. 22.

¹⁵⁶ Andrij Jakovliv – ukrajinský právník, veřejný představitel a politik. Spoluzakladatel Muzea a společnosti osvobozené války Ukrajiny.

emigrantů. Všechno to bylo nalezeno v úkrytu nejprve v bytě Dmytra Antonoviče a pak 1. června 1925 umístěno do jedné z místností Falkensteinova paláce v Praze, který se rychle zaplnil. Zvláště cenné materiály předali do muzea bývalý ředitel Úřadu ukrajinské centrální rady, vedoucí mimořádné diplomatické mise Ukrajinské lidové republiky v Nizozemsku a Belgii, profesor Andriy Jakovliv, a generál armády UNR Mychajlo Omeljanovič-Pavlenko¹⁵⁷. Po čtyřech měsících byly materiály muzea přeneseny do třech místností staré budovy na Malé Straně v ulici Karmelitská 12, kde pro jeho práci existovaly velmi příznivé podmínky.¹⁵⁸

Platbu za tyto prostory hradilo na začátku Ministerstvo zahraničních věcí Československa. Ale v dubnu 1926 ministerstvo odmítlo zaplatit za pronájem prostor a nabídlo muzeu, aby zabalilo veškerý majetek a umístilo ho do svého skladiště, dokud vedení společnosti nenalezne nové místo. Pro nově založené muzeum to byla skutečná katastrofa, protože nemělo žádné finanční prostředky kromě malých členských příspěvků 10 korun ročně. Nicméně muzeum nezastavilo svou činnost a pokračovalo v přijímání exponátů, ale v menším počtu. Samozřejmě to český úřad nedělal úmyslně. Místo toho ministerstvo navrhlo platit muzeu všechny jeho činnosti, včetně výplaty zaměstnanců, za předpokladu, že všechn materiál se stane jeho majetkem. Tento návrh byl kategoricky zamítnut správou muzea, protože z jejího pohledu by to znamenalo konec jeho nezávislosti. Naštěstí ministerstvo nevyžadovalo zaplacení za pronájem skladiště, ale neumožnilo tam pracovníkům muzea pracovat. Tak Muzeum osvobozenického boje Ukrajiny na čtyři roky zustalo bez střechy nad hlavou.¹⁵⁹

Tuto situaci, do které se muzeum dostal, zachránil jeden případ. Americký podnikatel ukrajinského původu Hrihorij Kalenyk Lysjuk¹⁶⁰, který právě v roce 1929 přijel do Prahy ve svých záležitostech, se rozhodl muzeu pomoci. Informovaný o povaze shromážděných materiálů a současně o špatném finančním stavu muzea K. Lysjuk slíbil, že bude financovat činnost muzea až do své smrti. Mimochodem údržba muzea v té době činila 300-350 dolarů každoročně. Tato pravidelná finanční pomoc přispěla k revitalizaci muzea. Za tuto sumu vedení muzea najalo tři prostorné místnosti a také garáž, kam byly přepravovány všechny materiály. V jedné místnosti byla připravena stála expozice, v jiných skladiště a pracovna. V roce 1930 z podnětu H. K. Lysjuka bylo založeno oddělení Společnosti muzea osvobozenického boje Ukrajiny v New Yorku. Jeho úkolem bylo shromáždění materiálů a darů v Severní Americe

¹⁵⁷ Mychajlo Omeljanovič-Pavlenko - prominentní ukrajinská postava, generálplukovník armády Ukrajinské lidové republiky, armádní generál.

¹⁵⁸ МУШИНКА, *Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси*, s. 24.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 24.

¹⁶⁰ Hrihorij Kalenyk Lysjuk – ukrajinský válečník, podnikatel, filatelista, vydavatel, filantrop v emigraci

pro muzeum v Praze. Výzva k ukrajinské komunitě Ameriky uvedla: „*Představenstvo apeluje na všechny Ukrajince v Americe se silnou výzvou k podpoře Muzea osvobozenického boje Ukrajiny za účelem vybudování památníku hodného hrdinného boje ukrajinského národa za jejich nezávislost a umožnění budoucím generacím vědět, co bylo učiněno. Vzhledem k tomu, že na základě muzejních sbírek a archivů budou budoucí osobnosti nejen schopny prozkoumat historii ukrajinského boje za nezávislost, ale také podpořit vědu, aby pokračovala v boji k vítěznému konci.*“¹⁶¹

Společnost muzea na valné hromadě 27. června 1933 vyhlásila Národní svátek sjednocení ukrajinských zemí na 22. ledna - Den Muzea osvobozenického hnutí Ukrajiny. Dne 21. dubna 1934 byla knihovna Muzea osvobozenického boje Ukrajiny v Praze pojmenována podle svého největšího filantropa, profesora Ivana Horbačevského, při příležitosti jeho 80. výročí.¹⁶²

V roce 1935 oslavila Společnost desetiletí své existence jubilejní výstavou v centru Prahy - v Průmyslovém muzeu. Během výstavy byla vystavena ukrajinská vlajka žlutá a modrá. Výstava představovala fotografie života ukrajinských Sičových střelců, práce Ukrajinců zachycené během první světové války, peníze, různé tiskové univerzálie, vojenské klobouky, uniformy, kulky, bajonety, medaile, uniformy, dokumenty ukrajinských diplomatických misí, portréty ukrajinských spisovatelů popravených v letech 1933 -1934, fotografie ukrajinské republikánské kaple Alexandra Košity a mnoho dalších exponátů. Oslavy při příležitosti 10. výročí Muzea osvobozenického boje Ukrajiny se uskutečnily ve velkém sále Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v přítomnosti zástupců 35 ukrajinských institucí a organizací. V roce 1935 rezignoval na výroční valnou hromadu společnosti prof. Horbačevskij z důvodu zdravotních problémů. Nahradil jej profesor Smal-Stotsky, kterého také respektovala ukrajinská komunita v Praze.¹⁶³ V slavnostním projevu nově zvolený předseda společnosti S. Smal-Stotskyj řekl: „*Nejlepším projevem kultury národa jsou muzea, protože zachovávají a oživují tradici, a tak povzbuzují národ k novým kulturním hodnotám a kulturním úspěchům. Bez muzeí se nejlepší kulturní díla ztrácejí, vyhozené někde v podkroví nebo na odpadky*“.¹⁶⁴

Důležitým pro muzeum zůstal Dmytro Antonovyč, který byl ředitelem od založení muzea a tuto činnost řídil až do své smrti. Od roku 1930 spolu s Dmytrem Antonovičem

¹⁶¹ Вісті МВБУ. 1930. Ч.3. s. 3.

¹⁶² Вісті МВБУ. 1934. Ч.4. s. 1.

¹⁶³ Národní archiv, Ukrajinské muzeum v Praze, fond 922, ka 1, *Акад. Ст. Смаль-Стоцький, голова товариства Музей визвольної боротьби України.*

¹⁶⁴ МУШИНКА, *Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси*, s. 28.

pracoval v muzeu systematicky jeho bývalý student na Ukrajinské svobodné univerzitě Symon Narižnyj, jehož představenstvo navrhlo jako zástupce ředitele. Antonovič a Narižnyj pracovali dobrovolně, tedy bez finanční odměny. Dostávali malý plat od Ukrajinské svobodné univerzity nebo Vysokého pedagogického institutu Drahomanova, a to bylo nepravidelné. Vedle nich působili ve třicátých letech pravidelně v muzeu docent Dr. Konstantyn Čechovič¹⁶⁵ a Dr. Stepan Siropolko. Byli tací, kteří s velkým nasazením a přínosem pro muzeum pracovali mimo něj. Například fotograf Levko Januševič, který předvedl tisíce obrázků osobností a významných událostí a všechny pak zdarma převedl do muzea. Do roku 1931 měl Levko Januševič v osobním vlastnictví fotografické studio ve Lvově, pak podobné místo otevřel v Praze. Fotografie tohoto archivu pak použil Simon Narižnyj pro svou knihu *Ukrajinská emigrace*, která vyšla v Praze v roce 1942.¹⁶⁶

Mezi četnými materiály, které obdrželo jako dárek Muzeum osvobozenického boje Ukrajiny v Praze v jubilejním roce, měla velkou uměleckou hodnotu osobní sbírka Dmytra Antonovyče, díky které bylo muzeum obohaceno o díla známých ukrajinských grafiků. Kromě toho v roce 1935, těsně před výročím desetiletí muzea, byl napsán článek *Sbírka výtvarného umění Muzea osvobozenického boje Ukrajiny v Praze* a samotný článek zůstal bez podpisu. Je v současné době uložen v Národním archivu České republiky v Praze. Oksana Pelenska ve své práci s ohledem na hlubokou uměleckou analýzu napsaného článku vyjádřila názor, že autorem článku byl samotný ředitel muzea Dmytro Antonovyč. Hodnota článku je také v tom, že poskytuje informace o složení umělecké sbírky a upozorňuje na principy jeho formování.¹⁶⁷

V únoru 1936, při příležitosti 75. výročí smrti Tarase Ševčenka, bylo v muzeu založeno samostatné oddělení Ševčenka, které se stalo předmětem zvláštní péče Dmytra Antonovyče. V únoru téhož roku byl v novinách muzea publikován článek *Oddělení Ševčenka v Muzeu osvobozenického boje Ukrajiny*, který napsal Antonovyč. V něm autor uváděl, že oddělení by se mělo stát centrem koncentrace materiálů o Ševčenkově tvorbě v zahraničí. Článek také uvádí, že v muzeu bylo vytvořeno pododdělení dějin ukrajinského divadla v zahraničí, uspořádala se velká sbírka ukrajinského tisku a byl vytvořen seznam katalogizovaných knihovních fondů.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Konstantyn Čechovič – ukrajinský slovanský filolog, církevní a veřejnostní postáva.

¹⁶⁶ МУШИНКА, Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси, s. 27.

¹⁶⁷ ПЕЛЕНСЬКА, Оксана. *Український портрет на тлі Праги: українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині*. Нью-Йорк – Прага, 2005. s. 55-58

¹⁶⁸ АНТОНОВИЧ, Дмитро. *Шевченківський відділ в Музеї визвольної боротьби України*. Вісти МВБУ. Прага, ч.11, 1936. s. 2-3.

Od počátku měla společnost problémy s umístěním vlastního muzea v Praze. Složitost spojená s nalezením místa vedla k tomu, že dne 9. června 1927 Volodymyr Starosolskyj, profesor státního práva na Ukrajinské svobodné univerzitě, na valné hromadě společnosti muzea předložil myšlenku výstavby vlastního domu pro muzeum. Příslušný návrh získal konkrétní formu na valné hromadě společnosti dne 7. října 1932, kdy ukrajinský filantrop Jakiv Makohin slíbil, že pokryje polovinu výdajů na výstavbu (za každých 100 dolarů z ukrajinské komunity přidal totéž od sebe). Následně bylo rozhodnuto vybudovat celý komplex - ukrajinský dům, jehož součástí bude i Muzeum.

Ještě v roce 1930 byla zvažována možnost koupě budovy pro Ukrajinský dům, a to nejen v Praze, ale také v Ženevě. Tuto myšlenku předložil H. K. Lysjuk, který již pomáhal muzeu finančně v předchozích letech. Výbor Muzea osvobozenického boje Ukrajiny požádal o pomoc Hannu Keller Čikalenko, ukrajinskou novinářku, zřídit v Ženevě malý výbor, který by shromažďoval informace o možnosti koupě domu v Ženevě.¹⁶⁹ Zástupci ukrajinské emigrace v Ženevě se obrátili na realitní kancelář Louis-J. FATIO, aby získali informace o koupi domu a možné hypotéce. Podle ženevských návrhů lze vilu v Ženevě koupit za 60 000 až 65 000 švýcarských franků, i když taková vila by byla dvakrát menší, než by bylo v té době vyžadováno pro normální existenci muzea.¹⁷⁰ Na druhé straně, zatímco ceny nemovitostí v Praze byly mnohem více volatilní než v té době v Ženevě, odborníci na nemovitosti tvrdili, že stojí za to očekávat krizi na trhu a během doby této krize koupit nějakou nemovitost.¹⁷¹ Až do vyřešení podmínek v Ženevě zůstali členové společnosti v Praze.

Od roku 1932 po rozhodnutí o koupi nebo výstavbě domu si společnost stanovila jako prioritu, aby na ni získala peníze. Řešení bylo samozřejmě velmi jednoduché, společnost musila se obrátit na velkou ukrajinskou komunitu v zahraničí s nadějí, že s pomocí převodů peněz bude společnost schopna splnit svůj sen o vytvoření Ukrajinského domu v Praze. Fond 922 v Národním archivu v Praze obsahuje mnoho dopisů zaslaných jménem Společnosti a muzea osvobozenického boje Ukrajiny po celém světě různým ukrajinským emigrantům. Ve skutečnosti mluvíme o Kanadě, Spojených státech amerických, Brazílii a Argentině, o takových zemích v Evropě, jako je Velká Británie, Francie, Německo, Švýcarsko, Polsko a dokonce i sovětská Ukrajina. Byl zřízen velký dárcovský fond, jehož cílem bylo získat finanční

¹⁶⁹ Národní archiv, Ukrajinské muzeum v Praze, fond 922, ka 1, *dopis D. Antonoviče Hanně Keller Čikalenko s návrhem sebrat informace o trhu s nemovitostmi v Ženevě.*

¹⁷⁰ Národní archiv, Ukrajinské muzeum v Praze, fond 922, ka 1, *Ženevská realitní společnost podává zprávu o situaci na trhu s nemovitostmi pro ukrajinskou emigraci v Praze.*

¹⁷¹ Národní archiv, Ukrajinské muzeum v Praze, fond 922, ka 1, *dopis panu Lesjukovi v New Yorku o situaci na trhu s nemovitostmi.*

prostředky na stavbu Ukrajinského domu v Praze, ve kterém by bylo umístěno muzeum a jeho sbírky, a další ukrajinské kulturní instituce. Pro zajištění velkého úspěchu v dárcovství řízení společnosti zjistilo, že je vhodné ve všech zemích, kde byla kampaň vedena, zřídit místní výbory, které by jménem Muzea v dané zemi prováděly sběr darů.¹⁷²

Globální ekonomická krize zpomalila tok prostředků do muzea, ale nezastavila jej. Dárci muzea byli nejen bohatí Ukrajinci, ale často i lidé z nejchudších vrstev společnosti. Pan P. Turčik v důchodu napsal ze Spojených států: *Jsem starý a nemohu pracovat. Ted' už nežiju z práce, ale pouze z Boží vůle a milosrdenství dobrých lidí, protože jsem v domě chudých starých lidí. Občas pomůžu pohřebníkovi vynést mrtvého muže a hodí mě za to pár centů. A tak jsem uložil dolar, který jsem poslal do muzea Osvobozenického boje Ukrajiny v Praze.*¹⁷³ Do muzea přišlo mnoho takových dopisů. Volodymyr Moraško ze středního Zakarpatska napsal: *Posílám dvě plechovky medu (19 kg), které žádám, abyste přijali jako můj dárek Muzeu osvobozenického boje Ukrajiny.*¹⁷⁴ Z toho vyplývá, že činnost společnosti byla podporována velkou částí Ukrajinců v různých částech světa.

Toto bylo oznámeno v ukrajinském emigrantském tisku. Na výzvu rady Muzea osvobozenického boje Ukrajiny v Praze tisíce Ukrajinců poslaly své dary do Prahy. Největší příspěvek k tomuto podnikání přinesl ukrajinský úřad v Londýně, vedený I. Makoginem a V. Kysylevským. Téměř každé ukrajinské noviny zveřejnily oznámení o výstavbě ukrajinského domu a vyzývaly k finančním darům na tuto výstavbu. A tato odvolání přinesla skutečné výsledky. Peníze pro ukrajinský dům byly shromážděny na různých veřejných setkáních, večírcích, koncertech, ale také na svatbách, křtech, pohřbech, a dokonce i v kostelech. Bylo vytvořeno několik projektů ukrajinského domu. V roce 1935 pod vedením společnosti byla zřízena komise pro výstavbu ukrajinského domu v čele s profesorem Andrijem Jakovlivym. Jejími členy byli Eugene Vyrovj, který se stal pokladníkem, a profesor Borys Martos. Peníze byly shromažďovány mezi Ukrajinci, kteří žili nejen v Československu, ale i v zahraničí - v Polsku, Rumunsku, Francii, Belgii, Velké Británii, ale také za oceánem - v Kanadě a ve Spojených státech, kam cestovali D. Doroshenko, O. Bochkovskij a Y. Vyrovj na své vlastní náklady nebo na úkor jiných institucí. Výlety byly úspěšné. V roce 1937 akce sbírání darů na výstavbu ukrajinského domu tvořila 241.513 Kč. Stavba nové budovy pro ukrajinský dům by

¹⁷² Národní archiv, Ukrajinské muzeum v Praze, fond 922, ka 1, *seznam korespondence Muzea ukrajinského osvobozenického boje ohledně sběru darů ukrajinskému domu v Praze.*

¹⁷³ Вісти МВБУ. 1935. Ч.8. s. 15

¹⁷⁴ Вісти МВБУ. 1935. Ч.9. s. 14

však mohla trvat mnoho let, zatímco případ zachování fondů muzea byl naléhavý. Proto se společnost v roce 1937 rozhodla, že nebude stavět, ale koupí pro muzeum dům.¹⁷⁵

Hlavním iniciátorem nákupu domu pro muzeum byl Stepan Smal-Stotskyj. Už v roce 1920 na schůzi ukrajinského klubu v Praze podal myšlenku na založení ukrajinského domu v hlavním městě Československa a na tomto místě získal za tímto účelem 1261 korun. K realizaci tohoto plánu nikdy nedošlo, protože ukrajinský klub se v blízké budoucnosti zhroutil. V roce 1925 shromážděnou částku převedl nově založené společnosti Muzeu osvobozenického boje Ukrajiny v Praze. V roce 1935 byl jednomyslně zvolen předsedou společnosti. Ale bohužel těžké onemocnění přimělo Smal-Stotského ulehnout a nemohl jít na zasedání rady společnosti do muzea, proto jako vedoucí společnosti svolal zasedání rady do svého bytu. Nákup nemovitostí pro muzeum se stal hlavním bodem každého jednání. Dne 16. března 1938 byla podepsána kupní smlouva s paní Marií Havelcovou pro MGBU za 230 000 Kč. Dům byl umístěn ve čtvrti Nusle, dvacet minut tramvají na jih od centra Prahy. Byl to nákup výhodný. Dům měl 21 místností a osm ukládacích sklepů vhodných pro sklady. Dále - dvůr a zahrada (285 m²).

Po přestěhování muzeum zcela přirozeně nastala řada problémů. Muzeum nejprve potřebovalo pracovníky, kteří by mohli sloužit veřejnosti, starat se o věci, pracovat s výstavami, které vyžadovaly katalogizaci. A co je nejdůležitější, muzeum potřebovalo další peníze. Všechno, co bylo provedeno před koupí domu pro muzeum, bylo provedeno na úkor darů Ukrajinců z celého světa. Vedení muzea se proto rozhodlo znovu požádat ukrajinské občany, aby pomohli při pokračující existenci ukrajinského domu¹⁷⁶

Aby však bylo možné vyhovět potřebám muzea dům potřeboval generální rekonstrukci, která za značných finančních výdajů byla provedena v letech 1938-1939. Je třeba znovu zdůraznit, že pouze tento dům v Praze byl majetkem ukrajinského společenství. Všechny ostatní ukrajinské instituce a zařízení byly pronajaty. Pro nákup a opravu domu se utrátily veškeré finanční prostředky společnosti a bylo znovu nutno hledat pomoc u ukrajinské komunity. Bohužel politické události v Evropě v roce 1939 výrazně zpomalily tok financí do muzea. Příslušné dary ze skromných úspor byly dány zejména nejbližšími pracovníky muzea.¹⁷⁷

¹⁷⁵ МУШИНКА, *Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси*, s. 32.

¹⁷⁶ Národní archiv, Ukrajinské muzeum v Praze, fond 922, *Музей визвольної боротьби України в небезпеці*.

¹⁷⁷ МУШИНКА, *Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси*, s. 34.

V roce 1939, po rozpadu Československa, německé úřady zrušily všechny veřejné organizace na okupovaném území, včetně společnosti a Muzea. D. Antonovyčovi a dalším se však podařilo přesvědčit protektorátní úřady, že se společnost Muzea ukrajinského osvobozenického boje nikdy nezapojila a neplánuje se zapojit do politiky. Okupační moc 6. července 1940 schválila nové stanovy Společnosti a umožnila jí pokračovat v činnosti.¹⁷⁸ S počátkem války Muzeum osvobozenického boje Ukrajiny v Praze pod vedením Antonovyče pokračovalo v aktivním shromažďování materiálů pro sbírku muzea. Je zajímavé, že navzdory úspěšnému fungování muzea měla instituce poměrně velké dluhy. Například v článku o 20. výročí Muzea osvobozenického boje Ukrajiny v ukrajinských novinách Golos, zveřejněném v Berlíně v prosinci 1944, lze zjistit, že muzeum muselo zaplatit 95 000 Kč dluhů a navzdory vojenským okolnostem muzeum stále již zaplatilo polovinu této částky. Samozřejmě to bylo provedeno s pomocí darů od Ukrajinců.¹⁷⁹ Samozřejmě činnost muzea během té doby byla složitější protože muzeum a jeho zaměstnanci sledovali gestapo. Natalka Narižna připomíná to, že v r. 1943 byli Dmytro Antonovyč a jeho syn zatčeni gestapem. Oni byli podezřelí z distribuce zakázané literatury, později se ukázalo, že ta „zakázaná“ literatura byla obyčejnými knihami s národními písněmi, které Antonovyč plánoval poslat do Kyjeva. Profesor byl propuštěn, ale jeho syn zůstal ve vězení. Dmytro Antonovyč byl velmi znepokojen uvězněním svého syna. V důsledku toho začalo velmi rychlé zhoršení jeho zdravotního stavu.¹⁸⁰ Dmytro Antonovyč zemřel 12. října 1945 v Praze.

Dmytro Antonovyč vytvořil a 20 let vedl Muzeum osvobozenického hnutí Ukrajiny v Praze, které sehrálo důležitou roli při utváření národních základů a spojování Ukrajinců v zahraničí kolem státních ideálů. Přispěl k objevu, uchování a studiu paměti, která se týkala národní a kulturní historie Ukrajiny. Toto muzeum se především díky jeho úsilí stalo největším archivním a muzejním centrem ukrajinské emigrace v Evropě.

¹⁷⁸ КУЖІЛЬНА, Оксана. *Діяльність української еміграції Чехословаччини і заснування товариства музеїв визвольної боротьби України*. s. 53 Dostupné online: <https://histj.oa.edu.ua/assets/files/Kuzhilna.pdf> [cit. 18.12.2019]

¹⁷⁹ *Двадцятиліття музею визвольної боротьби України*, noviny Golos, Berlin, 20 prosince 1944 r.

¹⁸⁰ НАРІЖНА, Наталка. *Професор Дмитро Володимирович Антонович*. Dmytro Antonovyč a Ukrajinská uměnověda. Praha, 2009, s. 202.

3.4 Ukrajinské studio výtvarných umění

Když mluvíme o akademických spolcích, je nutno zmínit vytvoření Ukrajinského studia výtvarných umění v Praze. Historie Ukrajinského studia výtvarných umění v Praze začíná založením Ukrajinského svazu výtvarných umění v roce 1922 v Praze. Příští rok skupina uspořádala svou první výstavu a koncem roku 1923 byla transformována ve Společnost výtvarných umění v čele s Dmytrem Antonovyčem. To byla ta společnost, která se založila 24. prosince r. 1923, Ukrajinské studio výtvarných umění, které je považováno za největší a jedinou ukrajinskou uměleckou instituci mimo území Ukrajiny v období mezi dvěma světovými válkami. Měla akademický, ve své podstatě vzdělávací program, který se skládal ze čtyř let studia a pokrýval pět oborů: malířství, grafiku, sochařství, užité umění a architekturu. Účast na roční výstavě byla povinná pro získání diplomu. Jedním ze zakladatelů a jeho ředitelem až do r. 1932 byl Dmytro Antonovyč. Simon Narižnyj píše, že za takovýchto nepříznivých materiálních podmínek pouze díky energii a úsilí svého iniciátora, profesora Antonovyče, který byl schopen shromáždit kolem sebe komunitu tvrdě ideologických a pracujících lidí,¹⁸¹ se tak studiu podařilo přežít nepříznivé období, hlavně pokles a případně úplné ukončení financování vládou Československa. Již později, po mnoha letech, konkrétně v případě profesora Antonovyče, si jeho studenti a studenti ve svých dopisech vzpomněli na jeho zvláštní úlohu a oddanost této instituci.¹⁸²

Ukrajinské studio nemělo v úmyslu vyhledávat lektory – zástupce jediného uměleckého směru, nebo jak si Antonovyč říkal - *společného kréda*. Nejčastějším sdružením bylo vlastně území, to znamená, že byly diktovány samotnými podmínkami emigrace, v němž se ocitli jak profesori, tak studenti Ukrajinského studia výtvarných umění v Praze. Pod vlivem těchto faktorů vznikl mimořádně zajímavý tvůrčí mnohočetný tým učitelů, který učil jako na vysoké umělecké škole v Praze.¹⁸³ Hlavní úkol Studia byl ředitelem profesorem Dmytrem Antonovyčem formulovaný tak, aby studio muselo uspokojit žízeň po umělecké vědě pro všechny mladé zástupce ukrajinských sil v zahraničí. Nemůže se omezit na určité oblasti umění. Umění ukrajinského lidu je širší než sjednocení některých uměleckých trendů, které nacházejí své místo v širokém průběhu celoukrajinského uměleckého vývoje.¹⁸⁴ Poté, co profesor Antonovyč odešel z funkce ředitele v roce 1932, studio existovalo do roku 1952. Ve skutečnosti

¹⁸¹ НАРІЖНИЙ, Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами, s. 199.

¹⁸² ПЕЛЕНСЬКА, Оксана. Український портрет на тлі Праги: українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині. Нью-Йорк – Прага, 2005. s. 26.

¹⁸³ АНТОНОВИЧ, Дмитро. *Les Artistes du studio de Prague / Група Празької студії*. Prague, 1925. s. 10.

¹⁸⁴ Tamtéž. s. 10.

Ukrajinské studio výtvarných umění bylo poslední ukrajinskou institucí, která existovala na území Československa s přímým vztahem k činnosti ukrajinské emigrace v meziválečném období.

3.5 Ukrajinská vědecká asociace v Praze

Na podzim 1929 vznikla první světová ekonomická krize, tzv. Velká hospodářská krize. V různých zemích byl dopad této krize samozřejmě také odlišný, ale nejvíce postiženy byly Spojené státy americké a země západní Evropy. Ekonomické problémy nastaly také v Československu počátkem 1930. let. Především vláda Československa začala rušit různé vedlejší projekty, které byly v té době financovány. Proto bylo financování činností ukrajinské emigrace od 30. let 20. století značně omezeno.¹⁸⁵ Toto omezení bylo impulsem pro to, že ukrajinští vědci začali hledat způsoby, jak vyřešit tento problém.

Výsledkem tohoto hledání bylo koncem roku 1932 založení Ukrajinské vědecké asociace v Praze. Tato iniciativa byla především prokázána profesory Ukrajinské hospodářské akademie v Poděbradech. Na zakládající schůzi sdružení 7. prosince 1932 uspořádalo čtyři oddělení: humanitních věd, práva a společenských věd, přírodních a matematických věd, a jako poslední inženýrství a ekonomiky.¹⁸⁶

Podle stanov bylo plánováno, že aktivity asociace budou dostatečně široké. Účelem spolku bylo pěstování ukrajinské vědy ve všech odvětvích a především bádání o stavu ukrajinské kultury, přírody, techniky, hospodářství, právního, sociálního a veřejného života ukrajinského národa a jeho styků s jinými zeměmi a národy. Za tím účelem měl spolek v plánu organizovat a provádět vědeckou práci, vědecké sjezdy, schůze, shromáždění, semináře, veřejné vědecké přednášky a referáty. Také by se měl starat o zřízení vědeckých ústavů, knihoven, laboratoří a kabinetů, vydavatelství a spolupraci s dalšími ukrajinskými a cizími spolky a ústavami.¹⁸⁷

A tak se stalo, že ze široce vytyčených úkolů by ukrajinská vědecká asociace mohla vlastně udělat jen velmi malý podíl. Samozřejmě existovaly důvody, které již byly zmíněny výše. Je to právě ta obtížná ekonomická situace na počátku 30. let v důsledku globální hospodářské krize, což vedlo k odstranění kulturní a vědecké práce ukrajinské emigrace v Československu z důvodu nedostatku finančních prostředků od české vlády. Dá se říci, že od samého počátku sdružení vyvolalo určité výhrady k jeho prospěchu. Asociace nezahrnula

¹⁸⁵ Marek Loužek – Ladislav Tajovský (eds.): Velká deprese (sborník textů). Centrum pro ekonomiku a politiku, 2004. Online: <http://cepin.cz/docs/dokumenty/sbornik35.pdf> [cit. 18.12.2019]

¹⁸⁶ НАРІЖНИЙ, *Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*, s. 243.

¹⁸⁷ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond 820, karton 68. *Stanovy spolku Ukrajinska vědecká asociace v Praze*. s. 1.

všechny ukrajinské učence, kteří v té době byli v Československu, spolu s tím samotné členové společnosti nepracovali v plné síle. Například na ustavujícím shromáždění Ukrajinské vědecké asociace bylo 48 zakládajících členů a účast na prvním výročním zasedání přijalo pouze 18 členů. Byly případy, kdy se vědecká setkání z důvodu nepřítomnosti členů asociaci vůbec neuskutečnila.

Ukrajinská vědecká asociace obecně ve svých řadách sjednotila téměř 50 různých vědců. Měla vlastní vědeckou radu a prezidium jednotlivých oddělení. V čele společnosti byl předseda společnosti, měl svého zástupce, byl tam samostatný tajemník, který byl volen na základě otevřeného hlasování a několik zástupců každého z oddělení. Všichni byli součástí hlavní správní rady. Předsedou asociace byl od počátku rektor Ukrajinské hospodářské akademie, prof. B. Ivanytskyj, v roce 1936 se stal předsedou prof. K. Macijevyč, místopředsedou byl vždy prof. A. Jakovliv.¹⁸⁸ V roce 1939 vedení asociace oznámilo německým úřadům, že hodlá dále pokračovat v činnosti, německá policie ji však navzdory tomu rozpustila. Asociaci se nepodařilo obnovit ani po druhé světové válce.¹⁸⁹

Vědecká činnost asociace spočívala ve většině stejných metod používaných jinými ukrajinskými společnostmi. Jedná se především o vědecká setkání členů sdružení a prezentaci vlastního výzkumu formou abstraktů a referátů. Asociace plánovala publikovat své vlastní Vědecké kroniky, čehož však nebylo dosaženo kvůli nedostatku finančních prostředků. Ve skutečnosti můžeme říci, že se jednalo o organizaci podobnou Historicko-filologické společnosti s výjimkou toho, že věnovala více pozornosti technickým a přírodním vědám a byla součástí Ukrajinské hospodářské akademie v Poděbradách.

¹⁸⁸ Národní archiv - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond 820, karta 68. *Stanovy spolku Ukrajinska vědecká asociace v Praze*. s. 3.

¹⁸⁹ Speciální sbírky Slovanské knihovny, Ukrajinská vědecká asociace (1932–1939). Dostupné online: <http://sbirkysk.nkp.cz/index.php?page=sbirky&id=24> [cit. 18.12.2019]

Zavěr

Ukrajinské akademické organizace byly založeny primárně s ohledem na potřeby meziválečné ukrajinské emigrace a aktivity mimo jejich rodnou zemi byly považovány za dočasné, připravené v každém příznivém okamžiku se přestěhovat do ukrajinské země, kde byla ukrajinská věda nejvíce potřebná. Stalo se však, že na téměř čtvrt století se místem sídla a činnosti ukrajinské emigrace stalo Československo, které zůstalo po dlouhou dobu jediným místem ukrajinské vědy a vzdělávání na světě.

Lze říci, že se o historii ukrajinských vědeckých společností v meziválečném Československu moderní česká historiografie nemá velký zájem. Obecný popis ukrajinských emigračních aktivit často končí zmínkou o několika významných institucích (např. o Ukrajinské hospodářské akademii, Ukrajinské svobodné univerzitě). Proto bylo důležité začít uvažovat o činnosti ukrajinské akademické obce od samého počátku jejich existence v Československu a soustředit se na zmínku menších, ale neméně důležitých institucí a kruhů. To je přesně to, co tato diplomní práce nabízí. Velkou výhodou se pro zkoumání tohoto tématu stalo nejprve podrobnější rozpracování důvodů a motivů zřízení těchto institucí, jejich cesta k organizaci a vyvoji vlastních vědeckých a vzdělávacích aktivit. Přínosem diplomové práce také skutečnost, že s pomocí archivních dat bylo možné nastínit strukturovaný fenomén vzniku ukrajinských akademických organizací v zahraničí, zjistit faktory úspěchu, které přispěly k jeho životaschopnosti v podmínkách emigrace, mezinárodní hospodářské krize 30. let, druhé světové války, a zaměřit se na zajímavé a málo prozkoumané směry jejich činnosti.

Ruská pomocná akce jako součást široké mezinárodní humanitární pomoci hladovějícímu Rusku představila vnitřní politický a ekonomický vektor vládní politiky první Československé republiky a poskytla komplexní materiální podporu emigrantům bývalé Ruské říše. Díky důslednému provádění Ruské pomocné akce se Československo stalo ve dvacátých letech 20. století vedoucím pan-slovanským centrem Evropy. Produktivní spolupráce Ukrajinského hromadského komitету v Praze v čele s M. Šapovalem a Ministerstvem zahraničních věcí Československé republiky, zastoupeným jeho zplnomocněným ministrem a předsedou ministerské komise Ruské pomocné akce V. Girsi, se zapojením Ministerstva zemědělství ČSR a Ministerstva školství ČSR hlavně pro představitele ukrajinské inteligence a mládeže v exilu. Právě tato spolupráce na počátku dvacátých let 20. století pomohla kumitetu uspořádat Ukrajincům jejich původní život v zahraničí. Během několika let s pomocí československé vlády komitét vydal značnou finanční a právní pomoc emigrantům. Přitom věnoval zvláštní pozornost podpoře kulturních a vzdělávacích aktivit. Z návrhu a pomocí

Hromadského komitétu byla uspořádána Ukrajinská hospodářská akademie v Poděbradech, Vysoký Pedagogický institut v Praze atd.

V souvislosti s historickým přínosem této diplomové práce, i když to zůstává drobným aspektem, stojí za zmínku také finanční postavení ukrajinské akademické obce v Československu. V národním archivu v Praze, ve fondu Ministerstva zahraničních věcí o Ruské pomocné akce, pod číslem 908, se bohužel archiválie uložené v kartonu 40 nedochovaly. Tam byly informace týkající se rozvrhů rozpočtových položek Ministerstva zahraničních věcí v Praze, které byly spojené s ruskou a ukrajinskou emigrací v Československu, přehledy vydání, návrh Ministerstva zahraničních věcí v Praze na postupnou likvidaci pomocné akce atd. Nedostatek informací o tom samozřejmě nechává bílou skvrnu. Proto při práci s jinými fondy, kde to bylo možné, se podařilo částečně najít informace o finanční složce. Díky samostatným účetním výkazům ukrajinských akademických organizací však byly stanoveny jejich výdaje na jejich vlastní činnost a bylo možné zjistit přibližnou úroveň finanční podpory ukrajinských emigrantů, která byla přidělena českými úřady.

Významnou roli v Československu hrálo pro akademický život ukrajinské emigrace zřízení ukrajinských vysokých škol. Činnost těchto institucí umožnila zorganizovat bohatý a smysluplný život ukrajinských vědců a studentů. Ukrajinská svobodná univerzita, která vyrostla z malé společnosti založené ve Vídni a po svém přestěhování do Prahy, se v té době stala největší ukrajinskou univerzitou. Již v prvním roce v Praze její profesori nastolili otázku založení spolků v Československu a sjednocení vědecké síly ukrajinské emigrace. Ale když zástupci jiné vědecké a technické inteligence za účelem ochrany profesních zájmů začali vytvářet profesionální společnosti, pracovníci univerzity se rozhodli vytvořit na vysoké škole své vlastní odborné vědecké spolky. V meziválečných letech, kdy zůstala prakticky jedinou ukrajinskou humanitární univerzitou na světě, byl její profesorský personál, který zahrnoval mnoho významných vědců - renomovaných odborníků v různých oborech znalostí, důstojným představitelem ukrajinské univerzitní vědy. Jeho práce je velmi oceňována na Druhém ukrajinském vědeckém kongresu v Praze v roce 1932, ve kterém zprávy uvádějí výsledky ukrajinské emigrace v různých oblastech znalostí za poslední desetiletí a významně přispěly k rozvoji ukrajinské vědy vědci Ukrajinské svobodné univerzity.

Další Ukrajinská vzdělávací instituce akademie v Poděbradech byla díky plodné a harmonické práci profesorů a studentů přeměněna na první ukrajinskou polytechniku, kde ukrajinská mládež mohla svobodně získat vysokoškolské vzdělání. Univerzita překonala různé obtíže organizačního a materiálního plánu, vyřešila problémy vzdělávacího a mimoškolního

charakteru a dokázala se rozvinout v renomovanou vědeckou a vzdělávací instituci s komplexním větvením tří fakult. Za deset let své skutečné činnosti vyškolila tato vzdělávací instituce víc než 500 inženýrů nového „poděbradského“ typu. Absolventi Akademie se stali nejen odborníky v technickém, ekonomickém a zemědělském sektoru národního hospodářství, ale také historické, vývojové a společenské sféry ovlivňovaly inženýrské společnosti, jejichž sociální, vědecké a kulturní aktivity sloužily k rozvoji ukrajinských záležitostí, vědeckého myšlení v emigraci a vědeckého života.

Ukrajinský vysoký Pedagogický institut pojmenovaný po M. Drahomanovi se stal následující vysokou ukrajinskou školou. zřízenou v Československu. Iniciátorem jejího založení byl Ukrajinský hromadský komitét. Za téměř deset let své činnosti byla instituce schopna zorganizovat školení učitelů nejen pro potřeby ukrajinské obce, ale také pomoci s organizací školení Československa v Podkarpatské Rusi. V rámci institutu byl založen Vědecko-filozofický pedagogický spolek pojmenovaný po G. Skovorodovi a vydavatelská společnost Sijač, která byla zaměřena na uspokojení potřeb pedagogického ústavu vydáváním knih vědeckého obsahu a speciálních učebnic.

K nejúspěšnějším aktivitám ukrajinské emigrace patří vydavatelská činnost, která byla vytvořena v úzké spolupráci s ukrajinskými a studentskými akademickými organizacemi a za pomoci českých orgánů. Československo se pro akademickou činnost ukrajinské emigrace stalo laboratoří, kde vznikly první odborné učebnice a vědecké práce v ukrajinštině. Nejenže splnily své bezprostřední poslání být učebnicemi v ukrajinském jazyce pro ukrajinské studenty, ale také pomohly zajistit vzdělání a výzkum pro studenty a vědce Ukrajiny. Do dnešního dne zůstává relevantní studie o odborné hodnotě učebnicového dědictví činnosti takových ukrajinských institucí, jako je Ukrajinská akademie hospodářství v Poděbradech, Ukrajinská svobodná univerzita a ukrajinský Vysoký pedagogický institut pojmenovaný po Drahomanovovi a dalších menších společnostech.

Největší autoritu, pokud jde o vědeckou činnost, používaly takové společnosti, jako je Ukrajinská historicko-filologická společnost a společnost Ukrajinského muzea osvobozenického boje. Ukrajinská historická a filologická společnost shromáždila ve svých řadách významnou vrstvu ukrajinských historiků a filologů. Měla přes šedesát členů, převážně z Československa, mezi něž patřili např. Oleksander Kolessa, Vasyl Bidnov, Symon Narižnyj, Stanislav Dnistrjanskyj a další významní reprezentanti ukrajinské vědy. Během 15 let na setkáních společnosti byla hodnocena řada zpráv různých vědeckých směrů různých autorů. Kromě práce na setkáních zahájila Historicko-filologická společnost účast na různých

vědeckých konferencích. Mezi nimi můžeme připomenout Kongres slovanských geografů a etnografů v Praze, Varšavě, Belgorodu a Sofii, Mezinárodní archeologický kongres v Berlíně, první mezinárodní kongres slovanských filologů v Praze, Sedmý mezinárodní kongres filozofů v Oxfordu atd. Podílela se také na přípravě dvou slovanských kongresů v Praze a dvou vědeckých ukrajinských kongresů v Praze. Kromě toho se společnosti také podařilo zavést publikační činnost. Všechny výsledky společnosti byly dosaženy prostřednictvím svědomité osobní a vědecké práce a téměř bez finanční podpory z vnějšku.

Muzeum ukrajinského boje za osvobození je fenomenálním příkladem nesobeckosti Ukrajinců při emigraci. Bylo jednou z nejvýznamnějších ukrajinských vědeckých, vzdělávacích a kulturních institucí, které se v Československu založily a působily v meziválečném období. Dmytro Antonovyč, Symon Narižnyj, Stepan Smal-Stotskyj, Ivan Horbačevskyj a další Ukrajinci v Praze byli schopni zorganizovat a sebrat neuvěřitelnou sbírku, která se týkala ukrajinské kultury historie a osvobozovacího boje ukrajinského lidu. Nejde samozřejmě jen o sběr věcí. Zástupci tohoto muzea dokázali zorganizovat velmi seriózní studii všeho, co souvisí s ukrajinskou kulturou a historií.

Vzhledem k mnohotvárnosti vývoje ukrajinské akademické Prahy zůstává pro budoucí vědce velké pole pro potenciální vědecký výzkum. Následující témata vědeckého výzkumu čekají na další rozpracování: vědecká a vzdělávací sféra společností, rozmanitost mimovědeckých aktivit, činnost některých profesních jednotek ukrajinské inteligence na mezinárodní scéně, vztahy ukrajinských organizací v Praze se zástupci ukrajinské diaspory v jiných zemích, česko-ukrajinská spolupráce v pedagogické a vědecké oblasti, filologická analýza publikačního dědictví jednotlivých společností a vědeckých ústavů atd.

I přes poměrně krátkou historii více ukrajinských vědeckých a vzdělávacích institucí v zahraničí se jejich činnost bezpochyby stala výrazným jevem ukrajinské kultury a vědy. Ukrajinci, kteří jsou mimo domovinu, většinou v Praze a okolí, významně přispěli k rozvoji národní vědecké tradice. Splnili základní úkoly, které jim byly přiděleny v těchto obtížných podmínkách: vyvinuly a z větší části zahájily základní směry ukrajinských studií, uvedly svět do fenoménu ukrajinství, přivedly ukrajinskou vědu na světovou úroveň. A co je nejdůležitější, emigrantští učenci prokázali, že Ukrajinci jako národ jsou schopni konstruktivní práce, vybudovali vědecké pole, což je jeden z nejdůležitějších předpokladů existence civilizovaného státu. Je třeba zdůraznit, že velký energetický náboj, který se vyznačuje prací ukrajinské imigrace v Československu, která nabízí vědu, technologii a kulturu budoucí svobodné

Ukrajiny, neztrácí svoji moc a význam v naší době a je schopen předat svůj konstruktivní impuls moderní nezávislé Ukrajině.

Práce ukrajinské emigrace v Československu měla skvělé výsledky. Hlavním úspěchem bylo vytvoření tak silné vědecké jednotky pro sběr a uchovávání ukrajinštiny, historické a kulturní dědictví, éry osvobozenického boje a období meziválečné emigrace. Díky úsilí jeho zaměstnanců byl založeno Muzeum-archiv, kde byly cenné dokumenty uchovávány v mnoha fondech. Muzeum odvedl poměrně plodnou práci sbírání materiálů o historii ukrajinské státnosti. Společnost pro muzeum osvobozenického boje Ukrajiny odhalila historii státního procesu v období osvobozovacího boje 1917-1921, rozšířila myšlenku osvobozovacího boje ukrajinského lidu mezi masy.

Použitá literatura a prameny

Archivní a publikované zdroje

1. Národní archiv hlavního města Prahy - Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČSR, Praha, Poděbrady, fond číslo 820.
2. Národní archiv hlavního města Prahy, Ukrajinské muzeum v Praze, fond číslo 922.
3. Národní archiv hlavního města Prahy, Ministerstvo zahraničních věcí - Ruská pomocná akce, Praha. Číslo fondu 908.
4. Československá pomoc Ruské a Ukrajinské emigraci. Ministerstvo zahraničních věcí, Praha, 1924.
5. Вісти МВБУ Прага : Товариство "Музей Визволюнню Борот'бы України" 1925-1938.
6. Українська політична еміграція: документи і матеріали. Київ. 2008.
7. Організаційні документи I та II Українських Наукових З'їздів у Празі: Online <http://diasporiana.org.ua/ukrainica/18595-organizatsiyini-dokumenti-i-ta-ii-ukrayinskih-naukovih-z-yizdiv-u-prazi/>

Paměti

1. АНТОНОВИЧ, Катерина. *З моїх споминів*. Вінніпег, 1973. Ч. 5. s. 230 Online: http://chtyvo.org.ua/authors/Antonovych_Kateryna/Z_moikh_spomyniv_Chastyna_5/
2. НАРІЖНА, Наталка. *Професор Дмитро Володимирович Антонович*. Dmytro Antonovych a Ukrajinská uměnověda. Praha, 2009.
3. НЕВРЛИЙ, Микола. *Спогади про Дмитра Антоновича та його сина Марка*. Dmytro Antonovych a Ukrajinská uměnověda. Praha, 2009.
4. ЖУК, Андрій. *Автобіографія Дмитра Антоновича*. Dostupné online: http://shron1.chtyvo.org.ua/Zhuk_Andrii/Avtobiohrafia_Dmytra_Antonovycha.pdf
5. РУСОВА, Софія. *Мої спомини*. Львів, 1937.
6. РЯСТ, Олег. *Сучасна українська еміграція та її завдання*. 1923.

Online

1. ВЛАСЕНКО, В. *До історіографії української еміграції у Чехословаччині в міжвоєнний період (1921-1939 рр.)*. Актуальні питання історії та культурології : матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студентів. Суми, 2006. s. 77-81. Dostupné online: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/14186>
2. ЗУБЧЕНКО, В. *Українське мовознавство в Чехії в 20-х–початку 30-х років ХХ століття*. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. - 2012. - Вип. 56(2). s. 68-74. Dostupné online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2012_56%282%29__10
3. ПРОТАСОВА, Екатерина. *“Акція допомоги” руским емігрантам в Чехословакии 1920-1930-х гг. в современной историографии*. Dostupné online: <https://cyberleninka.ru/article/n/aktsiya-pomoschi-russkim-emigrantam-v-chehoslovakii-1920-1930-h-gg-v-sovremennoy-istoriografii>
4. ПЕСЧАНИЙ, О. *Українська господарська академія в Подебрадах*. Історичний архів. 2008. Вип. 2. s. 146-151. Dostupné online: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2008_2_22
5. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. - Дніпропетровськ: Промінь, 1997. Вип. II: 25-річчю історичного факультету присвячується. 1971–1996. 204 s. Dostupné online: <http://istznu.org/page/issues/2/399.ukr.html>
6. ПОЛОНСЬКА-ВАСИЛЕНКО, Наталя.. *Український Вільний Університет (1921—1971)*. Український історик. 1971. № 1–2. Dostupné online: http://shron1.chtyvo.org.ua/Polonska-Vasylenko_Nataliia/Ukrainskyi_Vilnyi_Universytet_19211971.pdf
7. *Три роки праці Українського громадського комітету в ЧСР, 1921 - 1924*. Прага, 1924. 166 s. Online: http://kramerus4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:b65f3880-3e35-11e4-8fc5-005056827e52#monograph-page_uuid:c886f3b0-5256-11e4-90c9-005056825209
8. LOUŽEK, Marek, TAJOVSKÝ, Ladislav (eds.): *Velká deprese (sborník textů)*. Centrum pro ekonomiku a politiku, 2004. Dostupné online: <http://cepin.cz/docs/dokumenty/sbornik35.pdf>

9. ЗУБКО, Ольга. *Культурно-просвітницька діяльність викладацького складу УВПІ ім. М. Драгоманова протягом 1923—1933 рр. (На прикладі Празького Історично-Філологічного Товариства)*. Dostupné online:
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9926/Zubko_Kulturno_prosvitnytska.pdf

Monografie a publikace

10. ZILYNSKIJ, Bohdan. *Exil v Praze a Československu 1918-1938*. Praha. 2005.
11. PETIŠKOVÁ, Dagmar. *Dmytro Antonovič a ukrajinská uměnověda. Národní knihovna České republiky*. Praha. 2009.
12. PATZKE, U., SHAPOVAL, M., JAREMKO, R. *Universitas Libera Ucrainensis: 1921-2011*. Mjunchen, Ukrainische Freie Univ., 2011.
13. HOLIAN, Roman. *Short History of Ukrainian Free University*, New York 1964.
14. SVOBODA, D. *Ukrajinská otázka v českém meziválečném myšlení a politice // Slovanský přehled*. – č. 4 (roč. XCIV) – 2008 – s. 539-558.
15. SVOBODA, D. *V dvojím ohni // Ukrajinský žurnál*. – Praha – 2009.
16. TOMEK, M. *Ukrajinské monarchistické hnutí na území ČSR v letech 1922–1939 / Diplomová práce*. – Praha: Univerzita Karlova, 2011.
17. VEBER, Václav a kol. *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945 : sborník studií / č. 1-4*, Praha: Seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK, 1993-1996.
18. АНТОНОВИЧ, Дмитро. *Les Artistes du studio de Prague / Група Празьської студії*. Prague, 1925.
19. БОЧКОВСЬКИЙ, О. Т.Г. *Масарик, Національна проблема та українське питання (спроба характеристики та інтерпретації)*. Подєбради, 1930.
20. ВІДНЯНСЬКИЙ, Степан. *Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921-1945)*. Київ, 1995.
21. ВІДНЯНСЬКИЙ, Степан. *Заснування та діяльність Українського вільного університету – першої української високої школи закордоном (1921-1945)*. Український історичний журнал №4, Київ, 1994. С. 41-54.

22. ВІДНЯНСЬКИЙ, Степан. *Заснування та діяльність Українського вільного університету – першої української високої школи закордоном (1921-1945)*. Український історичний журнал №5, Київ, 1994. С.48-60.
23. ДРЕВНИЦЬКИЙ, Юрій. *Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878-1942)*. Тернопіль, 2012.
24. МІРНІЙ, Іван. *Український високий педагогічний інститут ім. М.Драгоманова. 1923-1933*. Прага, 1934.
25. МУШИНКА, Микола. *Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів: історико-архівні нариси / Державний комітет архівів України, Асоціація українців Словаччини, Наукове товариство ім. Шевченка у Словаччині*. К., 2005.
26. КУЖІЛЬНА, Оксана. *Діяльність української еміграції Чехословаччини із заснування товариства Музей визвольної боротьби України*. Наукові записки національного університету Острозька академія, 2015. S. 50-54.
27. НАРІЖНИЙ, Симон. *Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*. Львів: НТШ, 2008.
28. НАРІЖНИЙ, Симон. *Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939 (матеріали зібрані С. Наріжним до частини другої)*. Київ, Видавництво імені Олени Теліги, 1999.
29. НАРІЖНИЙ, Симон. *15 років історично-філологічного товариства у Празі*. Прага, 1940.
30. ПАЛІЄНКО, Марина. *Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій)*. Темпора, Київ. 2008.
31. ПЕЛЕНСЬКА, Оксана. *Український портрет на тлі Праги: українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині*. Нью-Йорк – Прага, 2005.
32. САВЕНКО, Тетяна. *Міжнародна наукова діяльність членів НТШ У Міжвоєнний період*. Наукові записки: Серія “Історія” С. 40-45.
33. СЛИВКА, Ю. *Українська еміграція. Історія і сучасність*. Каменяр, Львів. 1992.
34. ТРОЩИНСЬКИЙ В.П., ШЕВЧЕНКО А.А. *Українці в світі*. Київ., 1999.
35. УЛЬЯНОВСЬКИЙ, Василь. *Чому не було створено «празької історичної школи» М.Грушевського?* Український історик. 2002, № 1-4. S.209-256.
36. *Українська господарська академія в Ч.С.Р. Нью-Йорк*. 1959.
37. ШАПОВАЛ, Андрій. *Дмитро Антонович: життя та діяльність*. Миронівська Друкарня, 2012.

Přílohy

Dodatek 1

První díl byl vytištěn ve státní tiskárně v Praze v roce 1926. Zahrnuje referáty přečtené na setkáních z let 1923-24:

- D. Dorošenko, – Akademik Nikolai Sumtsov (Академик Микола Сумцов)
- L.Biletskij, – Mykola Sumtsov, jako historik ukrajinské literatury (Микола Сумцов, як історик української літератури)
- I. Mirčuk, - Hryhorij Savyč Skovoroda, poznámky k dějinám ukrajinské kultury (Григорій Савич Сковорода, замітки до історії української культури)
- V. Vidnov, – „Ústní vyprávění bývalého Zaporožce N.L. Korža, jeho původ a význam“, (Устное повествование бывшего запорожца Н.Л. Коржа, його походження та значення)
- S. Smal-Stockyj, - Rytmus Ševčenkovy poezie (Ритмика Шевченкової поезії)
- L.Biletskij, - Základy ukrajinské literární a vědecké kritiky, (Основи української літературно-наукової критики)
- V. Ščerbakivskij, Hlavní prvky výzdoby ukrajinské pysanky a jejich původ (Основні елементи орнаментациі української писанки та їхнє походження)
- L. Čikalenko, Technika ornamentace keramických výrobků Mizynského Neolitického sídliště, (Техніка орнаментування керамічних виробів Мізинських неолітичних селищ)
- D, Antonovič, Vývoj forem ukrajinského dřevěného kostela (розвиток форм української дерев'яної церкви)
- D, Antonovič, Kdo byl stavitelem Bratrské církve ve Lvově? (Хто був будівничий Братської церкви у Львові?)
- F, Sljusarenko, Řecká federální ústava konce 6. století před naším letopočtem (Грецька федеральна конституція кінця 6 століття до нашої ери)

Dodatek 2

Druhý díl, který byl vydán na počest 60. výročí předsedy sdružení prof. D. Antonoviče, se objevil v tisku již v roce 1939. Díky pomoci Knihovny S.Petlury v Paříži a Ukrajinského vědeckého institutu ve Varšavě se platba za publikování toho dílu usnadnila. Publikace obsahuje následující práce:

- S. Smal-Stockyj, Poslední rok Shevchenkovy poezie (Останній рік Шевченкової поетичної творчості)
- I. Mirčuk, Je možné syntetické soudy a priori? (Чи можливі синтетичні суди a priori)
- M. Antonovič, Materiály pro nábor Ukrajinců do pruské armády 18. století (Матеріали вербування українців в Пруську армію 18 століття)
- V. Bidnov, Životopis K. Šejkovského a O. Rusova (Біографії К. Шейковського та Ол. Русова)
- D. Dorošenko, Stepan Opara – neúspěšný hejtman Pravobřežní Ukrajiny (Степан Опара – невдалий гетьман Правобережної України)
- V. Krupnyckij, Pylyp Orlyk a Sava Čalyj (Пилип Орлик і Сава Чалий)
- O. Lotockyj, Panteleimon Kulish a Michailo Drahomanov ve své korespondenci (Пантелеймон Куліш та Михайло Драгоманов у їх листуванні)
- V. Sadovskij, Ekonomické názory ukrajinského velkostatkáře v první polovině 19. století (Господарські погляди українського поміщика в першій половині 19 століття)
- A. Jakovleva, K historii kodifikace ukrajinského práva z 18. století (До історії кодифікації українського права 18 ст.)
- K. Loskuj, Původ římského konzulátu (Походження римського консульату)
- O. Šul'hina, Ideologická nenávisť a neporazitelná láska Jean-Jacques Rousseau k Francii (Ідеологічна ненависть та непереможна любов Жан Жака Руссо до Франції)
- M. Hnatyšaka, Očarovaná dcera S. Rudanskeho ("Зачарована дочка" С. Руданського)
- V. Dorošenko, Poznámky Volodymyra Antonoviče k Ševčenkovu Kobzaru (Примітки Володимира Антоновича До Шевченкового Кобзаря)
- K. Čechovuč, České vlivy na „Mojžíše" a "Ivana Višenského" Ivana Franka (чеські впливи на Франкового "Мойсея" та "Івана Вишенського")

- V. Simobyč, Problém harmonie skladů v morfologii slovanských jazyků (Проблема гармонії складів у морфології слов'янських мов)
- R. Smal-Stockyj, Krása a špatnost (Краса та погань)
- V. Ščerbakivskyj, Archeologické výkopové materiály Perejaslava (Матеріали з археологічних розкопів на Переяславщині)
- L. Čikalenko, Vivifikacionismus (Вівіфікаціонізм)
- I. Svěnickyj, Stopy každodenního života v záznamu kronik o smrti a pohřbu knížat 10. a 12. století (Сліди побуту у згадках літописів про смерть і похорони князів 10-12 ст.)
- S. Siropolko, Hrabě Petr Zavadovský – první ministr školství v carském Rusku (Граф Петро Завадовський - перший міністр освіти у Царській Росії)